

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Zuzana Heczková

ZÁVĚŤ JAKO DĚDICKÝ TITUL

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

Prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.

Katedra:

Katedra občanského práva

2008

ZUZANA HEČZKOVÁ
BĚLSKÁ 11
720 00 OSTRAVA - HRABOVÁ

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.“

V Ostravě, dne 29. srpna 2008

Luciana Kuczková
.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za jeho odborné vedení v průběhu psaní této diplomové práce.

Obsah

1. Úvod	6
2. Dědické právo a závět' v občanskoprávní úpravě	8
3. Obecně k náležitostem závěti	10
3.1. Požadavky na osobu pořizovatele	11
3.2. Náležitosti vůle pořizovatele a jejího projevu	12
4. Obsahové náležitosti závěti	15
4.1. Stanovení dědice a dědických podílů	15
4.2. Dědická nezpůsobilost	17
4.3. Zřízení nadace a nadačního fondu v závěti	22
4.4. Institut náhradnictví v závěti	24
4.5. Ochrana neopomenutelných dědiců	26
4.6. Podmínka a příkaz v závěti	31
4.7. Vydědění	34
5. Formální náležitosti závěti	40
5.1. Formy závěti	41
5.1.1. Vlastnoruční závět'	42
5.1.2. Allografní závět'	46
5.1.2.a. Obecná forma allografní závěti	47
5.1.2.b. Zvláštní forma allografní závěti	50
5.1.2.c. Speciální úprava zvláštní formy allografní závěti	52
5.1.3. Závět' sepsána formou notářského zápisu – tzv. úřední závět'	53
6. Úschova závěti	56
6.1. Centrální evidence závětí (CEZ).....	57
7. Zrušení závěti	60
7.1. Zrušení závěti pozdější platnou závětí	60
7.2. Zrušení závěti jejím odvoláním.....	61
7.3. Zrušení závěti zničením její listiny	61
8. Další samostatné druhy pořízení pro případ smrti	63
8.1. Listina o odvolání závěti	63
8.2. Listina o vydědění.....	64

9. Úprava dědického práva v návrhu občanského zákoníku	66
9.1. Dědická smlouva jako nový dědický titul	68
9.2. Odkaz	70
10. Závěr	73
Použité zdroje	75
Přílohy	82
Příloha A – vzor holografní závěti	
Příloha B – vzor obecné allografní závěti	

1. Úvod

Dědické právo představuje významnou součást vlastnického práva. Dá se říci, že kdyby dědické právo neexistovalo, vlastnické právo by bylo značně oslabeno a ztratilo by svou motivační funkci.

Zemře-li vlastník, je třeba vyřešit další osud jeho majetku, poněvadž to, co zanechal, s ním v našem civilizačním prostředí není pohřbíváno ani likvidováno, ani se nestává předmětem volné okupace. Na otázku, co s daným majetkem a komu má nadále patřit, odpovídá právě dědické právo.

Závěť, již jsem se rozhodla ve své diplomové práci věnovat jako jednomu ze dvou právních titulů nabývání dědictví v našem právním řádu, představuje určitý právní nástroj dědického práva. Na základě ní se může každý, v souladu se stávající právní úpravou, svobodně rozhodnout, komu svůj, mnohdy obtížně, nabytý majetek v případě smrti odkáže.

V této práci jsem se proto snažila poukázat na všechny podstatné náležitosti a souvislosti spojené se závětní posloupností, a to jak v současné právní úpravě dědického práva, tak v té budoucí, která je obsažena v připravovaném návrhu rekonfigurovaného občanského zákoníku. Ten je prozatím zpřístupněn veřejnosti na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Těžiště této diplomové práce představuje hmotněprávní stránka testamentární posloupnosti. Věnuji se v ní především obsahovým a formálním náležitostem posledního pořízení s důrazem na jednotlivé formy závěti, u nichž se snažím poukázat na jejich zvláštnosti a specifika také tím, že jsem v této souvislosti uvedla několik případů z notářské praxe. Stranou nezůstává ani institut úschovy závětí, přičemž nelze opomenout významnou úlohu Centrální evidence závětí. Dále zmiňuji jednotlivé možnosti zrušení zůstavitelovy poslední vůle, s čímž souvisí i následná kapitola věnovaná listině o odvolání závěti, která je považována za samostatný druh pořízení pro případ smrti, stejně jako listina o vydědění, která má v této práci také své místo. Většina kapitol a podkapitol je zde doplněna o úpravu *de lege ferenda*.

V samém závěru se věnuji dvěma staronovým právním institutům, jež jsou obsaženy v návrhu připravovaného občanského zákoníku a které vyvolávají především v odborné veřejnosti řadu diskuzí a polemik. V případě dědické smlouvy se jedná vedle závěti a zákona o třetí dědický titul v naší právní úpravě a není tedy myslitelné ji v této

práci opomenout. Odkaz jako samostatný druh pořízení pro případ smrti byl v naší právní úpravě obsažen do roku 1964, poté s ním následující občanský zákoník již nepočítal, a znovu se objevuje až nyní.

V obou případech se pokusím o objektivní náhled na oba tyto instituty a na jejich možný přínos do úpravy dědického práva.

2. Dědické právo a závěť v občanskoprávní úpravě

Naše současná právní úprava dědického práva rozeznává pouze dva právní tituly k nabývání dědictví.

Podle § 461 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „obč.zák.“), je možné dědit na základě závěti nebo zákona, nebo z obou těchto důvodů. V odborné veřejnosti se však vyskytuje názor, že právní úprava (zvláště v období do 1. ledna 1992) dává přednost dědění ze zákona před dědění ze závěti. Tento názor je podpořen především systematickým umístěním ustanovení týkající se zákonné posloupnosti před posloupností testamentární v obč.zák. Dále toto pojetí, týkající se preferování zákona před závětí, může vyplývat ze zpřísněných požadavků pro formy závěti, ze zákonné ochrany tzv. neopomenutelných dědiců a z nepřipustnosti přirůstání uvolněných dědických podílů (tj. zákazu akrescence).

Částečně to lze odůvodnit dobou a tehdejším režimem, ve kterém obč.zák. vznikl. I přesto se nelze však domnívat, že by dědění ze závěti přicházelo v úvahu až tehdy, jestliže by dědictví nenabyli zákonní dědicové. V současnosti, resp. po roce 1989, kdy došlo k posílení pořizovací vůle zůstavitele, je rozhodující platná závěť a posloupnost ze zákona se uplatní podpůrně.

Dědění ze závěti upravuje obč.zák. v části sedmé, hlavě třetí (§ 476 až 480 obč.zák.) Přestože dědění ze zákona, tak jak zmiňovala důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku v roce 1964, bylo v době vzniku obč.zák. považováno z hlediska zájmů společnosti za nejvhodnější formu přechodu majetku zemřelého, neboť ten přecházel na osoby jemu nejbližší, připustil obč.zák. i přechod majetku na jiné osoby, určené zůstavitelem v závěti. Logicky se tak zohlednila možnost, že zůstavitel může mít blízký vztah i k jiným osobám, než ke svým nejbližším rodinným příslušníkům. Z principu pořizovací volnosti, která může být omezena jen na základě zákona, dále vyplývá, že možnost pořizování pro případ smrti nemůže být zúžena nebo vyloučena smlouvou, podle níž by například zůstavitel nesměl pořídit závěť, nebo jen v omezeném rozsahu či v určitém směru. Není možné se platně zavázat, že závěť bude mít smluvený obsah nebo že bude změněna či zrušena jen za určitých podmínek. V neposlední řadě by toto jednání odporovalo povaze závěti jako jednostrannému, neadresnému právnímu úkonu.

Jednou závětí může platně pořádit jedna osoba, ostatně toto zcela jasně vyjadřuje § 476 odst. 3 obč.zák., který uvádí, že společná závěť více zůstavitelů je neplatná. Nepřichází tedy v úvahu institut společné závěti manželů, kterou připouštěl obecný zákoník občanský (dále jen „o.z.o.“) do roku 1950.¹

Současná právní úprava v obč.zák. je výsledkem nespočetného množství novelizací přijatých v průběhu jeho více než čtyřicetileté existence, kdy zejména zákony, jež byly přijaty po roce 1989, výrazně změnily jeho obsah.

Jen co se týče změn v závětní posloupnosti, je třeba zmínit zákon č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy, s účinností od 1. dubna 1983, který opět zavedl úpravu vydědění. Další výraznější změnu přinesl zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, s účinností od 1. ledna 1992, který rozšířil pořizovací možnosti zůstavitele. Odrazilo se to ve větším výčtu důvodů, pro které je možno vydědit potomka, došlo ke zkrácení podílů zletilých neopomenutelných dědiců ze tří čtvrtin na jednu polovinu jejich zákonného podílu, a také v možnosti zříditi závěti nadaci. Poslední změnou bylo připuštění možnosti sepsat závěť nezletilým, který dosáhl 15. roku. Zde se však vyžaduje k její platnosti forma notářského zápisu.

Úprava dědického práva v obč.zák. však stále výrazně pokulhává za západoevropskými občanskoprávními kodexy, a to především v jejím rozsahu. V současné době přípravy významné, a velmi potřebné, rekodifikace občanského zákoníku stojí dědické právo na prahu značných změn a testamentární posloupnost jimi bude s nejvyšší pravděpodobností dotčena také.

¹ Poté začal platit tzv. střední kodex, tj. zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, s účinností od 1. ledna 1951, který společnou závěť manželů zakázal.

3. Obecně k náležitostem závěti

Závěť pro svou specifickou povahu, jejíž účinky nastávají až po zůstavitelově smrti, má pro své platné pořízení přísnější pravidla, než které jsou kladeny na ostatní právní úkony.

Závěť (též poslední vůle, testament, poslední pořízení) je pořizovatelem osobně učiněný, formální, jednostranný, kdykoliv odvolatelný projev vůle (právní úkon) o tom, komu má v případě smrti pořizovatele připadnout jeho majetek.²

Závěť jednak musí splňovat obecné požadavky o náležitostech právního úkonu (§ 34 an. obč.zák.), jednak náležitosti zvláštní, charakteristické pro závěť (§ 476 an. obč.zák.)

V případě, že závěť nesplňuje tyto náležitosti, právní teorie rozlišuje relativní a absolutní neplatnost závěti. Pokud je závěť absolutně neplatná, pak sice existuje, ale nevyvolává žádné právní účinky. Důvodem absolutní neplatnosti může být například nesplnění náležitostí uvedených v § 476 an. obč.zák., dále nedostatek způsobilosti zůstavitele k právním úkonům (§ 38 odst. 1 obč.zák.) nebo nedostatek jeho způsobilosti k tomuto úkonu z důvodu duševní poruchy (§ 38 odst. 2 obč.zák.). Je-li závěť neplatná pouze relativně, je platná a vyvolává zamýšlené právní následky za předpokladu, že osoba, která je tímto úkonem dotčena, se nedovolá neplatnosti. V opačném případě má dovolání se relativní neplatnosti účinky absolutní neplatnosti závěti. Závěť je relativně neplatná v té části, která nerespektuje § 479 obč.zák. o neopomenutelných dědicích, a tento neopomenutelný dědic se této neplatnosti dovolá (§ 40a obč.zák.)³

Je třeba zdůraznit, že pro posouzení platnosti závěti je rozhodný den, kdy byla závěť sepsána, nikoliv okamžik, kdy zůstavitel zemřel. Naopak je tomu v případě posouzení platnosti závěti z hlediska obsahové stránky. Ta je posuzována podle právní úpravy v době smrti zůstavitele.⁴

Dědit je možné také ze závěti, která byla pořízena v zahraničí. Její právní režim je posuzován podle platné mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána. Tato smlouva pak upravuje otázku platnosti závěti ve vztahu k právnímu řádu státu,

² Holub, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2003, str. 536.

³ Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 12. února 2001, sp. zn. 12 Co 248/2000, *AD NOTAM*, 2001, č. 3, str. 65.

⁴ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 45.

na jehož území byla tato závěť pořízena. V případě, že takové smlouvy není, uplatní se § 18 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZMPS“). Ten stanoví, že způsobilost pořídit a zrušit závěť, jakož i další náležitosti platného projevu vůle, se řídí právem státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době jeho projevu vůle. Naopak právní účinky závěti jsou posuzovány podle práva státu, jehož byl zůstavitel příslušníkem v době jeho smrti (§ 17 ZMPS).

Nyní bude pojednáno konkrétně o jednotlivých náležitostech, potřebných pro sepsání poslední vůle v souladu se stávající právní úpravou.

3.1. Požadavky na osobu pořizovatele

Závěť je výhradně osobním právním úkonem, který může učinit pouze fyzická osoba, a v případě jejího sepsání je vyloučeno jakékoliv zastoupení.

Obč.zák. neuvádí žádná konkrétní ustanovení týkající se požadavků na osobu pořizovatele závěti, proto je třeba vycházet z obecných pravidel obč.zák. o způsobilosti k právním úkonům.

Závěť je tedy možné sepsat po dovršení zletilosti, tj. dosažením 18. roku věku, resp. po uzavření manželství také osobou starší 16. let.⁵ Navíc právní úprava připouští pořízení závěti osobou starší 15. let, pokud se tak stane formou notářského zápisu (§ 476d odst. 2 obč.zák.). Notář tak představuje určitou garanci správnosti pořízení a náležitého poučení při sepsání poslední vůle nezletilého. Nabízí se však otázka, zda by se mělo přihlížet k § 9 obč.zák., tedy k rozumové a mravní vyspělosti nezletilého při pořizování, nebo zda by měl být nezletilý zcela svobodný ve svém rozhodování o vlastním majetku. Názory se však v odborných kruzích rozcházejí.⁶

Zásadně je však ze sepsání závěti vyloučena osoba, která byla pro duševní poruchu omezena nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům, přičemž rozhodující je stav v době pořízení poslední vůle. Na platnost nemá tedy žádný vliv případné

⁵ Ustanovení § 8 odst. 2 obč.zák. stanoví, že zletilosti se nabývá dosažením 18 let. Před dovršením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství, a takto nabytá zletilost se neztrácí ani v případě zániku či prohlášení neplatnosti tohoto manželství.

⁶ Na podporu tvrzení o zohlednění § 9 obč.zák. při pořizování závěti se hovoří především o zásadě ochrany nezletilé osoby, naopak protichůdný názor je obhajován tím, že §476d odst. 2 obč.zák. je lex specialis k § 9 obč.zák., a proto by nezletilec neměl být v pořizovací volnosti nijak omezován.

pozdější onemocnění a možné následné omezení či zbavení způsobilosti. Rozhodným okamžikem je proto den, kdy nabude právní moci rozhodnutí soudu o tomto omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům. V případě jejího následného sepsání by byla závěť absolutně neplatná (§ 38 odst. 1 obč.zák.). Stejně tak i tehdy, pokud by jej učinila osoba, která sice nebyla rozhodnutím soudu nijak omezena ve své způsobilosti, avšak tento právní úkon by uskutečnila v duševní poruše či ve stavu, který ji k tomuto činí nezpůsobilou (§ 38 odst. 2 obč.zák.)⁷.

Je-li někdo rozhodnutím soudu pouze omezen ve své způsobilosti, je rozhodný rozsah tohoto omezení. V naprosté většině případů se omezení způsobilosti vztahuje také na sepsání závěti, a to vzhledem ke svému specifickému a výjimečnému charakteru.

V případě, že někdo trpí tělesnou vadou, nebrání mu to v sepsání poslední vůle. Je k tomu ovšem zapotřebí přizpůsobit formu, resp. způsob pořízení závěti (§ 476c a 476d odst. 3, 4 obč.zák.)

3.2. Náležitosti vůle pořizovatele a jejího projevu

Závěť jakožto jednostranný, neadresný právní úkon musí splňovat stejné požadavky jako ostatní právní úkony, u nichž se rovněž jedná o projev vůle směřující k vyvolání právních následků, s nimiž právní předpisy takový projev vůle spojují (§ 34 obč.zák.).

Jednou ze základních podmínek platného projevu vůle je, že musí být uskutečněn **svobodně**.⁸ *Úkon, provedený pod fyzickým nebo psychickým nátlakem, neodpovídá skutečné vůli jednajícího, a nemohou s ním být spojovány pro něho samého ani pro někoho jiného žádné právní následky.*⁹

Požadavek svobody vůle se neváže jen na okamžik sepsání závěti, ale zasahuje i do pozdější doby. Tím, že pořizovatelé přísluší závěť kdykoliv během jeho života měnit či rušit, dědic, který by mu v tomto jednání jakkoli bránil nebo jej omezoval,

⁷ Jedná se např. o nadměrné požití alkoholu, omamných látek a jedů, případně šok či euforie.

⁸ Podle § 37 odst. 1 obč.zák.: „Právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.“

⁹ Míkeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 59.

by si tímto zavrženíhodným jednáním proti projevu poslední vůle pořizovatele způsobil dědickou nezpůsobilost (§ 469 obč.zák.).

Vedle požadavku svobodné vůle je nutno uvést také podmínku **vážnosti** projevu vůle pořizovatele. Z jeho konání musí být zřejmé, že se jedná o poslední pořízení a že v ní chce pořizovatel uvést své dědice. Nemůže jít např. pouze o volnou úvahu nad tím, kdo by se jeho dědicem mohl stát, aniž by zamýšlel sepsat závěť.

Nelze se vyhnout otázce případného **omylu** v ustanovení dědice. Jde například o situaci, kdy se pořizovatel závěti mylně domnívá, že osoba, které odkázal polovinu svého majetku, protože se o něj v době jeho těžké nemoci, kdy byl v umělém spánku, nezištně a láskyplně starala, je jeho sestra, zatímco místo ní šlo o jeho nevlastní matku.

Odpověď na tuto otázku nenajdeme v § 49a obč.zák., týkající se vlivu omylu na platnost právního úkonu. U závěti se jedná o jednostranný, neadresný právní úkon a nelze se tedy ptát, zda-li adresát omyl jednajícího vyvolal nebo o něm alespoň mohl vědět.

Přestože obč.zák. tedy neupravuje nastalou situaci v žádném svém ustanovení, nelze se domnívat, že by se k omylu pořizovatele proto vůbec nemělo přihlížet. Nezbyvá tedy v takovém případě nic jiného, než se soustředit na vlastní obsah závěti a na zdůvodnění zůstavitele. Jestliže i pak je zřejmé, že se zůstavitel v osobě dědice zmýlil, není možné ani tehdy ustanovení dědice vztáhnout na jinou, ačkoliv zůstavitelem, s nejvyšší pravděpodobností, skutečně zamýšlenou osobu.

Od těchto situací je ovšem nutno odlišit chyby a zřejmé nesprávnosti v označení dědice, jako je jeho jméno apod. Tyto nesprávnosti v osobních údajích nemají vliv na vážnost projevu vůle, a to zvláště tehdy, doprovází-li nesprávné jméno uvedení zůstavitelova příbuzenského vztahu k označenému dědici.

Mezi další podmínky platného projevu vůle je jeho **určitost a srozumitelnost**. Projev vůle je neurčitý, pokud je nejistý jeho obsah, přesněji pokud se nepodařilo jeho obsah jednoznačně stanovit. Nesrozumitelný je tehdy, jestliže jednající nedosáhl z důvodu vadného slovního nebo jiného zprostředkování jasného vyjádření této vůle. Pokud v důsledku této neurčitosti a nesrozumitelnosti nelze ani výkladem dospět k nepochybnému poznání, co chtěl jednající projevít, je třeba daný úkon označit za neplatný (§ 37 odst. 1 obč.zák.). Vztahuje-li se neurčitost nebo nesrozumitelnost poslední vůle pouze na její určitou část, pak je neplatná jen tato část.

Obecné pravidlo pro výklad právních úkonů je zakotveno v § 35 odst. 2 obč.zák. Ustanovení pamatuje nejen na výklad dle jazykového vyjádření právního úkonu, ale také podle vůle toho, kdo úkon učinil. Výklad tak má vést ke zjištění skutečné vůle, nikoliv však způsobem doplňování či dokonce nahrazování projeveného úkonu.¹⁰

Požadavek určitosti a srozumitelnosti projevené vůle úzce souvisí s jejím obsahem, přesněji s obsahovými náležitostmi závěti. Mezi ně patří především stanovení dědiců a jejich podílů. Já si dovoluji o tomto tématu pojednat samostatně v následující kapitole.

¹⁰ Na podporu tvrzení, že vůli zůstavitele je možno vykládat pomocí zákonných interpretačních pravidel, existuje několik soudních rozhodnutí. Např. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=5627&searchstr=21+Cdo+372%2F2001>>, které uvádí, že závěť je neplatná pro neurčitost ve vymezení okruhu povolanych dědiců jen tehdy, není-li ani výkladem právního úkonu možné dovodit, kdo se má stát dědicem.

4. Obsahové náležitosti závěti

4.1. Stanovení dědice a dědických podílů

Samotný obč.zák. vymezuje obsah závěti velmi stručně v § 477: „V závěti zůstavitel ustanoví dědice“.¹¹ Tím ale vystihl to nejdůležitější, oč se jedná. A to, že dědická instituce neboli ustanovení dědice je podstatná složka závěti, bez které by závěť byla absolutně neplatná, resp. by se vůbec nejednalo o poslední pořízení. Pořizovatel poslední vůle ustanoví dědice buď k dědictví jako celku, či k jeho části, případně k určité věci, právu nebo jiné majetkové hodnotě, nebo nařídí jiný způsob naložení se zanechaným majetkem (zřídí nadaci nebo nadační fond).¹²

Pakliže zůstavitel povolal dědiců více, může zároveň stanovit jejich podíly v poměru k celému dědictví, a to zlomkem nebo procentem, nebo určit konkrétní věci, práva, či jiné majetkové hodnoty, které jednotlivým dědicům připadnou, nebo kombinací obou těchto způsobů. Jestliže podíly jednotlivých dědiců nejsou závětí určeny, podle § 477 odst. 1 obč.zák. platí, že jsou stejné.

Svobodné pořizovací právo vyplývá z práva vlastníka disponovat předmětem svého vlastnictví (§ 123 obč.zák.). V případě, že z nějakého důvodu nenabude svůj podíl či jeho část dědic povoláný v závěti, na jeho místo nastupují dědicové ze zákona (§ 461 odst. 2 obč.zák.). V praxi k těmto situacím dochází často. Je tomu tak například z důvodu neplatnosti určité části závěti, dědické nezpůsobilosti závětního dědice, nebo jestliže pořizovatel sepsal poslední vůli jen o části svého majetku. Tímto se ohledně zbývajícího majetku uplatní zákonná dědická posloupnost, protože akrescence, tj. přirůstání uvolněného podílu ke zbylým dědickým podílům, je vyloučena.

Vůle zůstavitele, vyjádřená v závěti, by měla být respektována. Dosavadní praxe i judikatura se však shodují na tom, že by se nemělo dědicům bránit v tom, aby se v rámci dědického řízení dohodli odlišně, než jak pořizovatel při sepsání závěti zamýšlel.

¹¹ Z této definice však nevybočuje ustanovení o možnosti zříditi nadaci závětí, kdy dědicem je v tomto případě právnická osoba, která má na podkladě závěti teprve vzniknout.

¹² Viz podkapitola 3.3.3. Zřízení nadace a nadačního fondu v závěti.

Záměr pořizovatele poslední vůle, přesněji užití konkrétního slovního spojení, může být vyjádřen často různými slovy. Obč.zák. nevymezuje, jak má být v závěti vyjádřeno ustanovení někoho dědicem, tj. formální náležitost ustanovení dědice. Pořizovatel může použít spojení „ustanovuji, povolávám nebo určuji dědicem Z.H.“ Rozličnost mezi jednotlivými způsoby vyjádření je často odvozena také od toho, zda-li se jedná o laika nebo např. o osobu právnického vzdělání, nebo zda se jedná o holografní závěť či závěť psanou například u notáře formou notářského zápisu.

Co se týče samotného označení dědice, tj. jména a příjmení fyzické osoby či název právnické osoby, zákon ani ustálená judikatura nevyžaduje, aby byl dědic v závěti výslovně pojmenován.

Městský soud v Praze v této souvislosti v odůvodnění svého rozhodnutí uvádí: *Nejsou-li závětní dědici označeni v závěti obvyklými údaji totožnosti, jako je datum narození, adresa bydliště apod., není to důvodem neplatnosti závěti pro neurčitost, jestliže označení dědice v závěti umožňuje jeho identifikaci.*¹³ *Musí být z ní vždy ale zcela nezvratně zjištělné, komu má zůstavený majetek připadnout.*¹⁴ Proto by na něj měl být kladen ze strany pořizovatele důraz, také především z toho důvodu, že se tím v okamžiku účinnosti závěti předejde zbytečným průtahům a nesrovnalostem, které často doprovázejí dědické řízení.

Zřizovatel by měl mít tedy vždy na mysli, aby byl dědic nezaměnitelným způsobem určen, a v případě, že se v okolí pořizovatele vyskytuje více osob stejného jména, nezbyvá nic jiného než uvést další, doplňující údaj pro rozlišení, např. rodné číslo či bydliště.

I tak si však ustálená judikatura a praxe ve snaze vystihnout skutečnou vůli pořizovatele vystačí i s jinými způsoby označení povolaných dědiců.¹⁵ Například namísto jména a příjmení je dědic v závěti označen pouze jako „bratr“ nebo „dcera“, pokud se ovšem v tomto příbuzenském vztahu nevyskytuje více osob. Krajský soud v Brně v tomto případě rozhodl takto: *Ustanovení závěti,*

¹³ Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. prosince 2002, č.j. 24 Co 297/2002-127, *AD NOTAM*, 2003, č. 2, str. 41.

¹⁴ *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=10315&searchstr=30+Cdo+1143%2F2002>>.

¹⁵ Formulace zůstavitelky v závěti, že „odkazuje veškerý svůj majetek tomu, kdo se prokáže dokladem o zaplacení jejího pohřbu do hrobky k jejímu manželovi“, a že „to bude táž osoba, která se o ni až do její smrti postarala“, je dostatečná pro zjištění, o jakou konkrétní osobu se v daném případě jedná. – Srov. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=35316&searchstr=21+Cdo+1859%2F2006>>.

kterým pořizovatel poroučí svůj majetek „svým dětem“ bez uvedení bližších údajů o těchto dětech, nelze považovat za neurčité; je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele. Neobsahuje-li závěť další omezení, je třeba ji vykládat tak, že pořizovatel ustanovil za dědice všechny své děti. Nestanovil-li podíly jednotlivých dětí, jsou jejich podíly stejné.¹⁶

Dědicem, který je povoláný zůstavitelem, může být fyzická nebo právnická osoba. Tato záležitost je výhradně věcí zůstavitele, koho si vybere. Omezen je pouze institutem tzv. neopomenutelných dědiců, o kterém je pojednáno v následné podkapitole.

Naproti tomu u zákonné dědické posloupnosti se vychází z příbuzenského nebo obdobného poměru dědice k zůstaviteli, tedy z nějaké obecné představy o tom, kdo jsou zůstaviteli nejbližší a v jakém jsou pořadí. Zákonnými dědici proto logicky mohou být pouze fyzické osoby.

Předpokladem dědění je dědická způsobilost. Tu ovšem nemá každá osoba. Způsobilost stát se dědicem se kryje se způsobilostí mít práva a povinnosti. Tuto způsobilost musí mít dědic v okamžiku smrti zůstavitele, nikoliv v době pořízení závěti.¹⁷ U právnické osoby, která je povolána jako dědic zůstavitele, je stanovena podmínka existence jejího zápisu v obchodním rejstříku v den smrti zůstavitele, v opačném případě není způsobilým dědicem. V návrhu občanského zákoníku již nejsou tak přísná kritéria, právnická osoba může být způsobilým dědicem i tehdy, má-li být teprve ustanovena, ale za podmínky, že se tak stane do osmnácti měsíců od smrti zůstavitele.

4.2. Dědická nezpůsobilost

Tento výrazný morální prvek, který vede ke zbavení subjektivního dědického práva z důvodů závažných prohřešků dědice proti dobrým mravům vůči zůstaviteli či jeho rodině, je upraven v § 469 obč.zák. Vztahuje se jak na dědice ze zákona, tak ze závěti. Jde o tyto dva důvody uvedené v § 469 obč.zák.:

¹⁶ Viz Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 14. února 1994, č.j. 18 Co 218/93-32, *AD NOTAM*, 1995, č. 2, str. 47.

¹⁷ Nascitura, tj. dítěti v době smrti zůstavitele již počatému, avšak dosud nenarozenému, se přiznává dědická způsobilost. Dítě se však musí narodit živé.

- spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželovi, dětem nebo rodičům, nebo
- zavrženíhodné jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle.

Ke spáchání úmyslného trestného činu musí dojít za života zůstavitele a není rozhodné, zda byl pachatel za tento čin odsouzen či pouze stíhán. Podstatné je, že takový čin spáchal. V případě, že by byl odsouzen, je soud v dědickém řízení vázán pravomocným rozsudkem soudu vydaným v trestním řízení (§ 135 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „o.s.ř.“). Jestliže však takové rozhodnutí vydáno nebylo (např. z důvodu amnestie nebo promlčení), řeší soud v dědickém řízení tuto otázku jako předběžnou (§ 135 odst. 2 o.s.ř.). Otázka, zda se dědic dopustil určitého konkrétního jednání je otázkou skutkovou a v případě sporu mezi účastníky se řeší postupem dle § 175k odst. 2 o.s.ř. Otázka, zda takové jednání je trestným činem, je otázkou právní, a řeší se tedy postupem podle § 175k odst.1 o.s.ř.¹⁸

Na rozdíl od prvního důvodu dědické nezpůsobilosti, v případě důvodu druhého může k tomuto jednání dojít i po smrti zůstavitele. Dědic se dopustí zavrženíhodného jednání tím, že se například snaží ovlivnit obsah poslední vůle, zabránit zůstavitelovu svobodnému projevu, popř. zničí listinu nebo její znění zfalšuje.

I přes tato jednání může být dědic nakonec povolán k předmětu dědictví, pokud mu pořizovatel jeho čin odpustil, a to buď výslovně, nebo konkludentně, tj. mlčky.¹⁹

K dědické nezpůsobilosti se přihlíží ze zákona, bez ohledu na to, zda to některý z účastníků řízení namítne, či nikoliv. Tato skutečnost je ostatně rozdílem mezi dědickou nezpůsobilostí a vyděděním, ke kterému dochází na základě projevu zůstavitelovy vůle, učiněném v zákonné formě.

Určitý posun oproti stávající úpravě přináší připravovaný občanský zákoník. Podle něj totiž dědická nezpůsobilost není vázána na spáchání úmyslného trestného činu, ale pouze na takové jednání, které má jeho povahu. V důsledku toho se tak mohou stát nezpůsobilými dědici i ti, kteří takový čin vůči zůstaviteli spáchali, ale kteří nejsou

¹⁸ Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. prosince 1997, č.j. 24 Co 315/97-82, *AD NOTAM*, 1998, č. 2, str. 45-46.

¹⁹ Např. jej povolá v závěti jako svého dědice, ačkoliv o jeho činu v době porizení ví.

trestně odpovědní. Navíc připravovaná úprava rozšiřuje okruh chráněných osob z dětí, rodičů a manžela zůstavitele na jeho předky a potomky.

Určitou zvláštností vyvolávající diskuzi je tzv. **negativní závěť**. Jde o projev poslední vůle zůstavitele, kterým vyloučí z dědění svého zákonného dědice nebo závětního dědice, povolaného v původní závěti. Tento institut však v našem právním řádu nemá oporu, protože § 477 odst. 1 obč.zák. hovoří o ustanovení dědiců, nikoliv však o vyloučení dědiců. Za určitý specifický druh negativní závěti však lze považovat vydědění neopomenutelného dědice, což je upraveno v § 469a obč.zák.

Názory se rozcházejí v případě existence negativní závěti, aniž by zůstavitel zanechal také pozitivní závěť. *Dle argumentů jedněch je nutné považovat negativní závěť za pozitivní, neboť z pravidel právní logiky vyplývá, že pokud je možné vyloučit někoho z dědění konkludentně (samozřejmě s výjimkou neopomenutelných dědiců, kteří nebyli vydědění), tím spíše tak lze učinit projevem výslovným. Naopak podle jiných názorů pořízení tzv. negativní závěti, která by obsahovala pouze vyloučení dědice, naše právní věda nepřipouští, přičemž zastánci tohoto názoru se opírají právě o § 477 odst. 1 obč.zák.²⁰*

Zůstavitel má výhradní právo rozhodnout o tom, které věci, práva a jiné majetkové hodnoty případnou kterému dědici, a v případě, že tím nevyčerpá celkovou hodnotu svého dědictví, uplatní se ohledně takto zbylého majetku zákonná dědická posloupnost.²¹ Tato netradiční právní úprava, kdy zůstavitel tedy může jednotlivé věci odkázat příslušným dědicům, aniž by se tím jednalo o odkazy a hovořilo se o dědicích jako odkazovnicích,²² dává potřebu sjednotit názor a zaujmout platné stanovisko v souvislosti s pořizovací volností manžela či manželky o jednotlivých věcech spadajících do společného jmění manželů.

V rámci společného jmění manželů patří každému z nich věc nebo jiná majetková hodnota celá. Jsou tedy vlastníkem celé věci, ale v okamžiku, kdy by s ní chtěl jakkoliv sám nakládat, např. ji zcizit, musí se tak stát výhradně se souhlasem druhého manžela pod sankcí relativní neplatnosti tohoto úkonu (§ 145 odst. 2 obč.zák., § 40a obč.zák.).

²⁰ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 52.

²¹ Může ovšem předtím učinit takové opatření, že do závěti napíše osobu, která se stane dědicem veškerého zbylého majetku.

²² Takto byl označen subjekt, jemuž odkázal v závěti zůstavitel pouze určitou věc nebo právo, v o.z.o. z roku 1811. Odkazovník pak nebyl považován za právního nástupce zůstavitele. Připravovaný občanský zákoník s odkazy opět počítá.

V případě sepsání závěti o těchto věcech spadajících do společného jmění manželů je situace jiná. Pořízení poslední vůle je jednostranný úkon, bylo by tedy v rozporu s jeho povahou činit jej s něčím souhlasem. Tento názor potvrzuje i rozhodnutí Městského soudu v Praze: *Závěť není neplatná, i když v ní zůstavitel bez souhlasu svého manžela pořizoval o majetku, který byl v jejich bezpodílovém vlastnictví.*²³ V jaké podobě se pak majetek zanechaný v závěti dostane k dědici, bude záviset na výsledku vypořádání společného jmění, který provede z moci úřední soud v rámci dědického řízení.

Zřizovatel své poslední vůle není nijak po sepsání závěti omezen v nakládání se svým majetkem, může jej i nadále platně zcizovat či případně i zničit. Pokud však v okamžiku jeho smrti daný majetek již není v jeho vlastnictví, je ustanovení o něm v poslední vůli neúčinné. Tuto skutečnost potvrzuje i Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí: *Uvedla-li zůstavitelka v závěti výslovně jen konkrétní nemovitost, jež má připadnout závětní dědičce, ale později nemovitost prodala, takže v době smrti už nebyla její vlastníci, nestává se takto určená osoba platně závětní dědičkou jiných věcí z tohoto dědictví. Nedostatek projevu vůle zůstavitelky o ustanovení téže osoby dědičkou ze závěti ohledně jiných věcí zůstavitelky nemůže být zhojen tím, že dědic ze zákona uznal vůli zůstavitelky v tom smyslu, že původně určené dědičce ze závěti připadne např. jiná nemovitost z dědictví.*²⁴

Naproti tomu, povolá-li zůstavitel ve své závěti někoho za dědice určité peněžní částky, která se nenachází v zanechaném majetku, je toto ustanovení platné a ostatní dědicové jsou povinni vyplatit onomu dědici příslušnou částku. Takto rozhodl svým rozhodnutím Městský soud v Praze: *Takto stanovená povinnost výplaty peněžité částky nemá charakter podmínky, ke které se nepřihlíží, výbrž jde o způsob určení dědického podílu. Přesahuje-li však výše výplaty obvyklou cenu majetku, nabývaného vyplácejícím dědicem, má dědic výplaty nárok jen na poměrně redukovanou částku. Není-li předmětem dědictví majetek, z něhož je výplata odvozena, nelze toho, kdo měl výplatu obdržet, považovat za dědice.*²⁵

²³ Srov. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 2. ledna 1985, sp. zn. 11 Co 454/84* [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008]; Bezpodílové spoluvlastnictví manželů (BSM) jako druh majetkového společenství manželů existoval v našem právním řádu od 1. dubna 1964 do 31. července 1998, který byl poté nahrazen institutem společného jmění manželů (SJM).

²⁴ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 53.

²⁵ Viz *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 28. února 2001, č.j. 24 Co 51/2001-133, AD NOTAM, 2001, č. 3, str. 60-61.*

V souvislosti s odkázáním nemovitosti se často vyskytuje i zřízení věcného břemene prostřednictvím závěti.²⁶ Například zůstavitel odkáže svému jedinému synovi rodinný dům, ale současně k němu zřídí věcné břemeno v podobě doživotního práva bydlení své manželce. Takto zřízené věcné právo nemůže být na úkor neopomenutelných dědiců, ledaže by na to sami v dohodě o vypořádání dědictví přistoupili.

I když se toto omezení budoucího vlastníka nemovitosti jeví jako podmínka v závěti, ke které se podle § 478 obč.zák. nepřihlíží, Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí uvádí: *Zřízení věcného břemene na základě závěti nelze považovat za podmínku ve smyslu ustanovení § 478 obč.zák.; jde o ustanovení dědice k výkonu práva, odpovídajícího věcnému břemenu, jež má váznout na nemovitosti, kterou zdědí jiný dědic. Pokud by došlo ke střetu takto založeného dědického podílu s dědickým nárokem neopomenutelných dědiců, jež jsou chráněni ustanovením § 479 obč.zák., musel by se upravit rozsah věcného břemene rozhodnutím podle ustanovení § 484 obč.zák. tak, aby jeho kapitalizovaná hodnota nezkracovala povinné podíly neopomenutelných dědiců, nebo ponechat věcné břemeno v plném rozsahu, jak je obsaženo v závěti, a uložit dědici tohoto břemene, aby doplnil povinné díly neopomenutelných dědiců peněžitě.*²⁷

Věcné břemeno k nemovitosti ovšem nemůže zřídit zůstavitel, který je podílovým spoluvlastníkem nemovitosti.²⁸ Toto ustanovení závěti by bylo absolutně neplatné, což ostatně vyplývá i z rozhodnutí Městského soudu v Praze: *Věcné břemeno doživotního užívání části nemovitosti či prostoru v nemovitosti, která je v podílovém spoluvlastnictví, nemůže být platně zřízeno jen některým z podílových spoluvlastníků, a to ani v případě, že v době, kdy takové věcné břemeno zřizoval, byl podle dohody spoluvlastníků nebo podle rozhodnutí soudu oprávněn sám tuto část nemovitosti (byt, jinou místnost nebo prostor) užívat. Není rozhodující, jak velký je jeho spoluvlastnický podíl na nemovitosti, kterou takto zřídil věcné břemeno jeden ze spoluvlastníků, je v této části neplatná.*²⁹

²⁶ Možnost zřídit věcné břemeno závětí bylo zavedeno novelou občanského zákoníku s účinností od 1. dubna 1983, tj. zákonem č. 131/1982 Sb, kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy.

²⁷ Viz *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 2. srpna 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91 [Program]*. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].

²⁸ Nikdo totiž v souladu s obecnou zásadou občanského práva nemůže převést na jiného více práv, než má on sám.

²⁹ Srov. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 31. května 2002, č.j. 24 Co 98/2002-94, AD NOTAM, 2003, č. 5, str. 118-119.*

Velikost dědického podílu osoby oprávněné z věcného břemene se určí podle ocenění, provedeného podle § 18 zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku, ve znění pozdějších předpisů.

V neposlední řadě je třeba zmínit rozvržení odpovědnosti za dluhy. Jakkoliv je zůstavitel v sepsání své poslední vůle svobodný, toto právo mu nepřísluší. Platí zde § 470 obč.zák.: „Dědic odpovídá do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy, které na něj přešly zůstavitelovou smrtí. Je-li dědiců více, odpovídají za náklady zůstavitelova pohřbu a za dluhy podle poměru toho, co z dědictví nabyli, k celému dědictví.“

Dědicové se však mohou dohodnout na jiném způsobu rozvržení odpovědnosti za dluhy, než jak vyplývá z uvedeného ustanovení. Věřitel pohledávky, která byla předmětem takové dohody mezi dědici, se pak stane účastníkem té části dědického řízení, ve které se daná pohledávka bude vypořádávat. V případě, že by s dohodou dědiců o jejich odpovědnosti za dluhy nesouhlasil, není jí vázán.

4.3. Zřízení nadace a nadačního fondu v závěti

Tento jiný způsob naložení se zůstavitelovým majetkem, než je jeho odkázání dědicům, je upraven v zákoně č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „zákon o nadacích“). Obč.zák. v tomto případě pouze hovoří o právu zůstavitele zřídit v závěti nadaci nebo nadační fond (§ 477 odst. 2 obč.zák.).

Zákon o nadacích vymezuje pojem nadace a nadačního fondu jako účelové sdružení majetku, zřízené a vzniklé dle tohoto zákona, za účelem dosahování obecně prospěšných cílů, které zákon demonstrativně uvádí.³⁰

Obsahové náležitosti závěti, kterou se nadace či nadační fond zřizuje, jsou uvedeny v zákoně o nadacích, a pod sankcí neplatnosti tohoto úkonu je potřeba

³⁰ Rozdíl mezi oběma druhy právnických osob není přesně vymezen, ale může to být např. trvalý charakter nadace, na rozdíl od nadačního fondu, který má spíše dočasnou funkci.

je dodržet. Patří mezi ně např. určení názvu, vymezení účelu, pro který se nadace či nadační fond zřizuje, dále výše, popřípadě hodnota majetkového vkladu, který má tvořit nadační jmění, přičemž celková hodnota nadačního jmění nemůže být nižší než 500 000 Kč po celou dobu jejich trvání, a další.

Důležitou součástí je stanovení vykonavatele závěti, tj. osoby, která nahradí zůstavitele jako zřizovatele nadace či nadačního fondu, a provede úkony, související s jejich vznikem.³¹ Vzhledem k delšímu časovému odstupu mezi pořízením závěti a smrtí zůstavitele zvláštní zákon vyžaduje, aby skutečnosti obsažené v závěti byly trvalé povahy, proto se v ní většinou neuvádí např. konkrétní personální obsazení orgánů nadace nebo nadačního fondu a ponechává se toto rozhodnutí až vykonavatelům závěti.

Nadace nebo nadační fond vzniká dnem zápisu do nadačního rejstříku a ne jinak tomu je i v případě vzniku těchto právnických osob závěti. V případě, že nadace nebo nadační fond nevznikne, je vykonavatel závěti povinen bez zbytečného odkladu vydat majetkový vklad, jehož je správcem, oprávněným dědicům (§ 6 odst. 3 zákona o nadacích).

Zvláštní úprava zřízení nadace či nadačního fondu závěti se potýká s řadou nedostatků. Zákon o nadacích například nepamatuje na situaci, že vykonavatel závěti provedení úkonů odmítne, v době smrti zůstavitele již nebude naživu nebo nebude způsobilý tuto činnost vykonávat. V případě, že taková překážka nastane, mohl by být v rámci řízení o dědictví těmito úkony pověřen soudem správce dědictví.

Ačkoliv nadace či nadační fond, který má být teprve zřízen, má postavení jako jiný dědic, jejich vznik závisí na zápisu do nadačního rejstříku, a proto nepřichází v úvahu možnost dědictví odmítnout. Nadace a nadační fond však stejně jako ostatní dědicové odpovídají do výše ceny nabytého dědictví za zůstavitelovy dluhy a náklady spojené s jeho pohřbem.

Zřízením nadace nebo nadačního fondu závěti nemohou být zkrácena práva neopomenutelných dědiců, kteří mají právo se v této situaci dovolat relativní neplatnosti.

³¹ Ovšem až od okamžiku skončení projednání dědictví (§ 6 odst. 1 a 2 zákona o nadacích).

4.4. Institut náhradnictví v závěti

Tato otázka v obč.zák. není upravena, ale v praxi se tento institut hojně využívá, a podporuje jej i ustálená judikatura. Zvláště v obdobích světových válek se tzv. vulgární substitute neboli systém obecného náhradnictví objevoval v posledních pořízeních velice často.

Náhradním dědicem může být ustanoven v podstatě kdokoliv. Může to být spoludědic, případně spoludědicové mohou být navzájem svými náhradními dědici. Není vyloučeno ani ustanovení náhradního dědice náhradnímu dědici.

Tento institut funguje tak, že v případě, že povoláný dědic nenabude z nějakého důvodu dědictví, nastupuje na jeho místo náhradní dědic, čímž se zamezí, aby se na uvolněný dědický podíl uplatnila zákonná dědická posloupnost. Nemůže tak tímto dojít ani k případné akrescenci zbylých dědických podílů.

V souvislosti s obecným náhradnictvím není možné opomenout otázku **fideikomisární substitute**.³² Pokusím se uvést tedy hlavní rysy a stěžejní fakta týkající se tohoto, v některých evropských státech dosud živého, právního institutu.³³

Tento druh náhradnictví byl v našem právním řádu zrušen s účinností k 1. lednu 1951, kdy začal platit tzv. střední kodex. I přesto jej však nelze považovat za institut zapomenutý také z toho důvodu, že navrhovaná úprava v připravovaném občanském zákoníku s ním opět počítá.

Fideikomisární substitute neboli tzv. svěřenecké náhradnictví spočívalo v tom, že umožňovalo zůstaviteli majetek tvořící dědictví zanechat dědici (institutovi) s tím, že v případě nějaké pozdější události (např. smrti dědice nebo jeho sňatku) případně zděděný majetek dalšímu dědici (substitutovi). Oba dva měli postavení zůstavitelových dědiců, ovšem s tím, že k přechodu zděděného majetku nedocházelo ve stejnou dobu, neměli postavení spoludědiců. Dědic povoláný jako první, tedy tzv. přední dědic, byl v nakládání se zanechaným majetkem značně omezen, v podstatě jeho práva spočívala pouze v požitech a užitech ze zanechaných věcí či jiných majetkových

³² Pro úplnost lze uvést ještě třetí druh náhradnictví - rodinný fideikomis. Majetek přecházel na dědice podle pravidel stanovených zakladatelem a nepodléhal volné dispozici držitele. Tento institut se vyskytoval zejména ve šlechtických rodech a na našem území byl zrušen s účinností ke dni 14. listopadu 1924 zákonem č. 179/1924 Sb., o zrušení svěřeneckých. - Viz Bílek, P., Šešina, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. Praha: C.H.Beck, 2001, str. 8.

³³ Např. Rakousko (§ 608 an. Rakouského občanského zákoníku - ABGB) či Německo (§ 2100 an. Německého občanského zákoníku - BGB).

hodnot. Ostatní dispozice podléhaly souhlasu substituta, který měl vůči zůstaviteli postavení univerzálního dědice.

Hlavní smysl tzv. svěřeneckého náhradnictví spočíval v tom, že majetek i po smrti tzv. předního dědice (nejčastěji manželky zůstavitele) zůstal v původním rodinném prostředí díky tomu, že se nestal předmětem dědictví pro dědice instituta (předního dědice), ale vracel se do pozůstalosti zůstavitele a děděním jej nabýval fideikomisární substitut.

V současné době se názory týkající se tohoto druhu náhradnictví rozcházejí v otázce výkladu § 859 odst. 2 obč.zák. Ten výslovně stanoví, že: „Dnem 1. 4. 1964 zanikají všechna omezení vyplývající ze svěřeneckého náhradnictví.“

Jeden názor, který reprezentuje justice, prohlašuje, že toto ustanovení znamená *úplnou nepoužitelnost fideikomisární substituce*.³⁴ Zatímco Prof. Viktor Knapp ve svém odborném článku poukazuje na to, že *za předpokladu, že se dle § 859 odst. 1 obč.zák. použije ustanovení o fideikomisární substituci v o.z.o., ustanovený fideikomisární substitut je dědicem i po 31. březnu 1964 s tím rozdílem, že přední dědic nebude ve svých dispozicích omezen § 613 o.z.o. Může s danou pozůstalostí volně hospodařit a substitut bude po nastalé události, uvedené v závěti zůstavitele, dědit pouze to, co ze zanechaného majetku zůstane, pokud tedy něco zůstane*.³⁵

Dle mého názoru je však otázka platnosti ustanovení o svěřeneckém náhradnictví, jež je obsaženo v závěti, zcela jasně a zřetelně upravena v § 859 odst. 2 obč.zák. Proto se v případě, že se takový institut v závěti vyskytne, k němu v notářské praxi v převážné míře vůbec nepřihlíží.

Navrhovaná úprava zavádí pouze obecné náhradnictví (§ 1264 an. návrhu občanského zákoníku; dále jen „Návrh“) a svěřenecké náhradnictví zavést nezamýšlí. Mezi mnohými notáři převažuje názor, že je tento institut již zcela překonaný a absolutně nevyhovující současné době.

³⁴ Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. listopadu 1994, č.j. 24 Co 139/94-156, *AD NOTAM*, 1995, č. 3, str. 65.

³⁵ Knapp, V. Poznámky o fideikomisární substituci, *AD NOTAM*, 1995, č. 5, str. 113.

4.5. Ochrana neopomenutelných dědiců

Tento průlom do testovací svobody zůstavitele, který chce realizovat určitou představu o svém majetku pro případ své smrti, pro něj představuje významnou, nikoli zanedbatelnou překážku.

I přesto, že testamentární posloupnost má přednost před děděním ze zákona, zákonodárce včlenil do dědické úpravy § 479 obč.zák. princip familiarizace, podepřený ústavně zaručeným právem vlastnit majetek.³⁶ Tento princip, vycházející z biologické zákonitosti, se vztahuje na dědice první skupiny, lépe řečeno pouze na potomky zůstavitele. Ti nemohou být v závěti pořizovatelem opomenuti, ledaže by byli platně vyděděni. Tím dochází v tomto ohledu k preferování zákonné dědické posloupnosti a k omezení zůstavitele při pořizování poslední vůle.

Navíc představuje naše právní úprava určité specifikum oproti zahraničním právním řádům v tom smyslu, že neopomenutelný dědic má postavení zákonného dědice, nejde tedy pouze o obligační nárok vůči závětnímu dědici.³⁷ Nárok neopomenutelného dědice dle § 479 obč.zák. není nárokem na výplatu peněžitého podílu z dědictví, ale nárokem na poměrnou část majetku z dědictví in natura. Nárok neopomenutelného dědice by měl být uspokojen především z majetku, o němž závěť zůstavitele nebylo pořízeno. Teprve v případě, že by cena majetku, ohledně něhož závěť zůstavitele nebylo pořízeno, případně majetku, který neopomenutelný dědic nabývá ze závěti, nedosáhla výše jeho podílu, na který má nárok dle § 479 obč.zák., došlo by ke krácení podílu³⁸ dalšího dědice (případně dědiců), které by mu měly připadnout dle závěti zůstavitele.³⁹ Neopomenutelný dědic tak má v případě, že mu bylo zanecháno v závěti méně, než kolik činí jeho zákonný podíl, postavení dědice ze zákona o tomto chybějícím podílu, a postavení dědice ze závěti ohledně toho, co mu bylo v závěti zanecháno.

Obč.zák. v § 479 rozeznává jednak neopomenutelné dědice nezletilé, kteří musí dostat tolik, kolik činí jejich celý dědický podíl, jednak neopomenutelné

³⁶ Čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.)

³⁷ Tak tomu bylo např. v o.z.o., který na našem území platil do 31. prosince 1950. Neopomenutelný dědic měl nárok na výplatu svého podílu v penězích od závětního dědice.

³⁸ V souladu s § 479 obč.zák. lze krátit pouze podíly určené závětí; Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Brně, ze dne 30. září 1996, č.j. 24 Co 184/96-87, *AD NOTAM*, 1997, č. 3, str. 65.

³⁹ Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 17. října 1997, sp.zn. 18 Co 171/97, *AD NOTAM*, 1998, č. 2, str. 42.

dědice zletilé, kterým přisuzuje ze zůstavitelova majetku alespoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona.⁴⁰ Když bych uvedla na konkrétním případě: Po zůstaviteli zůstala manželka a dvě děti, z toho jedno nezletilé. Podle zákona by každému z nich připadla třetina dědictví. Neopomenutelnými dědici jsou však pouze děti, přičemž nezletilému náleží celá jedna třetina a zletilému polovina z jedné třetiny, tedy jedna šestina dědictví. Se zbylou jednou polovinou může zůstavitel volně naložit.

Tento, zákonem zaručený, dědický podíl může zůstavitel svým neopomenutelným dědicům odejmout jen v případě platného vydědění, jak jsem se zmínila výše, nebo příkazem k započtení darování, kterého se obdarovanému dostalo za života zůstavitele (§ 484 obč.zák.). Nemůže se však jednat o obvyklá darování, tj. například k narozeninám, k ukončení školy apod.

Mezi potomky zůstavitele se řadí jednak jeho děti, mohou jimi být ale také vnuci, pravnuci a případně další descendentí. Tím se však nabízí otázka, jakým dílem tyto vzdálenější potomci dědí. Opět se názory v odborných kruzích rozcházejí. Dovolím si říci, že pro mě je logičtější závěr, že například vnuci zůstavitele, i když nezletilí, dědí neopomenutelný podíl svého rodiče, samozřejmě zletilého. Tedy v tomto konkrétním případě jednu polovinu zákonného dědického podílu. Vycházím tak z ustanovení § 473 odst. 2 obč.zák.: „Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci.“ Tímto se dá říct, že potomci nastupují do uvolněného dědického podílu svého předka a nemohou dědit více než jejich předek, jehož reprezentují a bez něhož by, zjednodušeně řečeno, nyní v této situaci nemohli být.

Naopak s jiným názorem jsem se setkala v aktuálním komentáři k občanskému zákoníku. Podle něj *v případě, kdy se bližší potomek nedožil smrti zůstavitele nebo není způsobilý dědit a dědictví tedy vůbec nenapadá, nelze nároky jeho potomků odvozovat od podílu, který nebyl způsobilý nikdy nabýt. Velikost neopomenutelných podílů je pak odvozena od zletilosti, resp. nezletilosti těchto vzdálenějších potomků.*⁴¹

Neopomenutelný podíl je určen z dědictví jako celku, nikoliv jen z majetku, o kterém zůstavitel pořídil závětí, což ostatně potvrzuje rozhodnutí Nejvyššího soudu

⁴⁰ Výše neopomenutelného podílu pro zletilé potomky do 31. prosince 1991 představovala tři čtvrtiny jejich zákonného dědického podílu, poté byl § 479 obč.zák. novelizován zákonem č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, čímž se velikost podílu dostala na současnou jednu polovinu.

⁴¹ Holub, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. 2.* vydání. Praha: Linde Praha, 2003, str. 697.

ČR: *Dědictvím (dědickým podílem) ze zákona ve smyslu ustanovení § 479 obč.zák. je podíl vypočtený z celého dědictví, a nikoli jen z té části dědictví, která se v konkrétním případě dědí ze závěti, tedy z té části dědictví, o které zůstavitel pořídil závěti.*⁴²

Pokud závěť nerespektuje ustanovení o neopomenutelných dědicích, je neplatná pouze v této části, nikoliv jako celek. Opomenutí dědicové ji mohou napadnout z titulu relativní neplatnosti, je-li jich více, pak každý zvlášť. Pokud však svého práva nevyužijí, například z důvodu, že o svůj podíl ze zůstavitelova majetku nemají zájem, závěť zůstává i v této části nadále platná.⁴³ Neplatnosti se může dědic dovolat především v dědickém řízení, a dle judikatury může své rozhodnutí měnit až do chvíle, kdy je pravomocně rozhodnuto o osobě dědice. Městský soud v Praze ve svém rozhodnutí uvedl, že: *Uznání závěti za pravou a platnou není neodvolatelným právním úkonem. Dokud nebylo pravomocně rozhodnuto o osobě dědice (ať již mezitímním samostatným rozhodnutím nebo v usnesení o dědictví), může ten, kdo by při neplatnosti závěti přicházel v úvahu jako dědic, změnit své původní stanovisko (uznání závěti) a pravost a platnost závěti zpochybnit. Jestliže to učiní před právní mocí rozhodnutí o osobě dědice, je nutno s ním od tohoto okamžiku znovu jednat jako s účastníkem dědického řízení.*⁴⁴ I poté však není vyloučeno, aby se dědic domáhal svého neopomenutelného podílu, a to žalobou v občanském řízení soudním, na základě ustanovení o nárocích oprávněného dědice (§ 485 an. obč.zák.). Ovšem za předpokladu, že nebyl účastníkem řízení o dědictví, a neměl tedy možnost uplatnit námitku neplatnosti závěti z důvodu § 479 obč.zák.

Právo neopomenutelného dědice je ohraničeno třiletou promlčecí lhůtou, jež počíná běžet ode dne úmrtí zůstavitele, neboť tímto dnem právo námitky relativní neplatnosti mohlo být vykonáno poprvé. Navíc je potřeba zdůraznit, že námitku neplatnosti může uplatnit jen on sám a nemůže v případě, že se rozhodne nečinit si na svůj zákonný podíl nárok, počítat s tím, že tak uvolní místo například svému potomkovi.

Pro úplnost se ještě krátce zmíním o otázce možnosti uzavření dědické dohody o vypořádání dědictví mezi neopomenutelnými dědici, kteří svého práva námitky

⁴² *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 30. června 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88 [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].*

⁴³ U nezletilého potomka toto prohlášení o neuplatnění relativní neplatnosti, provedené zákonným zástupcem, podléhá schválení soudem.

⁴⁴ *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 28. června 1996, č.j. 24 Co 160/96-47 [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].*

relativní neplatnosti nevyužili, a závětním dědicem. Narazila jsem v tomto případě opět na rozcházející se názor autora odborného článku⁴⁵ s rozhodnutím Krajského soudu v Brně. Ten ve svém rozhodnutí uvádí: *Jestliže se potomci zůstavitele nedovolají neplatnosti závěti, kterou bylo pořízeno o veškerém majetku a kterou byli jako dědici opomenuti, je jediným dědicem dědic ze závěti; nemůže dojít k vypořádání dědictví dohodou mezi závětním dědicem a potomky zůstavitele.*⁴⁶

Autor publikovaného článku však nesouhlasí a upozorňuje na to, že soud se ve svém usnesení zaměřil pouze na hmotněprávní stránku, aniž by řešil rovněž stránku procesněprávní. Vychází z názoru, že opomenutí dědicové, kteří nevyužili svého práva námítky neplatnosti, jsou až do skončení dědického řízení jeho účastníky a mohou své stanovisko do té chvíle měnit. Soud by měl tedy, podle něj, uložit univerzálnímu závětnímu dědici povinnost podat žalobu o určení, že nepominutelní dědicové, kteří dědictví neodmítli a současně nenamítli relativní neplatnost závěti, nejsou dědicové. Teprve pak, po rozhodnutí soudu o této žalobě, kdy bude určeno, že jediným dědicem je univerzální závětní dědic, by soud mohl rozhodnout o potvrzení nabytí dědictví jedinému závětnímu dědici. Nedojde-li však soud k výše uvedenému závěru, pak jsou nepominutelní dědicové nadále dědici a tím pádem i účastníky řízení o dědictví. Závětní dědic s nimi poté uzavře dohodu o vypořádání dědictví, která respektuje závěť zanechanou zůstavitelem, a dědicové tím dávají najevo, že nenamítli v průběhu řízení relativní neplatnost.

Tento názor, dle mého mínění, je mírně řečeno extrémní, navíc vyvolávající řadu nesrovnalostí. Podle něj tedy například mohou dědicové uplatnit námítku relativní neplatnosti závěti a poté dědictví odmítnout, čímž by umožnili vstup jejich potomkům do dědického řízení. Podle mého názoru to není možné. Jestliže někdo uplatní námítku relativní neplatnosti závěti, která jej jako neopomenutelného dědice opomíjí, lze z jeho počínání usoudit, že má o dědictví zájem, chová se jako dědic a tudíž se s ním jako s dědicem jedná. Poté už není možné dědictví odmítnout, což potvrzuje i ustálená judikatura. Navíc, jestliže by měl být podle autora článku závětní dědic povinen k podání žaloby o určení, že nepominutelní dědicové, kteří dědictví neodmítli a současně nenamítli relativní neplatnost závěti, již nejsou dědicové, není k tomuto

⁴⁵ Uxa, R. Poznámky k relativní neplatnosti závěti, *AD NOTAM*, 2000, č. 5, str. 101-102.

⁴⁶ Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 28. května 1997, sp.zn. 18 Co 14/97, *AD NOTAM*, 1999, č. 4, str. 84.

kroku oprávněn. Dle mého názoru jde v případě dědických podílů o otázku právní, nikoliv skutkovou, o níž by byl případně oprávněn žalobu o určení podat (např. ohledně sporu o platnost závěti). V konečné fázi řízení o vypořádání dědictví tedy uzavření dohody není možné, protože závětní dědic je dědicem jediným a dohodu v tomto případě nemá s kým uzavřít. Jednoznačně se tak přikláním k výše uvedenému názoru Krajského soudu v Brně.

Připravovaný občanský zákoník počítá s tzv. nepominutelnými dědici, jejichž okruh je totožný jako v dosavadní právní úpravě. Liší se však velikost povinného dílu pro zletilé potomky, která se zvýšila ze současné jedné poloviny na tři čtvrtiny jejich zákonného podílu. Zásadním rozdílem oproti stávající právní úpravě představuje postavení nepominutelného dědice jako věřitele vůči závětním dědicům a odkazovníkům, jejichž povinností je pohledávku poměrně vyrovnat a vyplatit tak povinný díl v penězích. Ti se však před tím mohou sami rozhodnout, zda dědictví s takovýmto závazkem přijmou, nebo zda jej odmítnou. Tím dochází k předcházení vnitřních konfliktů, které v současnosti často vznikají z důvodu „vynuceného spoluvlastnictví“ mezi neopomenutelnými a závětními dědici.

Další změnou, která je obsažena v návrhu občanskoprávního kodexu, je právo některých osob na zaopatření (§ 1407 Návrhu). *Tímto zvláštním právem na zaopatření je pamatováno na osoby, vůči nimž byl zůstavitel povinován výživným, a které nejsou zabezpečeny ani prospěchem nabytým z dědictví, ani z jiných dostupných zdrojů. Do budoucna je vyloučena například situace, kdy je z okruhu dědiců vyloučena těhotná vdova zůstavitele a je ponechána zcela bez prostředků a finanční podpory.*⁴⁷

⁴⁷ Srov. Eliáš, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, *AD NOTAM*, 2003, č. 5, str. 103.

4.6. Podmínka a příkaz v závěti

Odmítavý postoj k podmínkám v závěti byl do současné právní úpravy převzat již z tzv. středního kodexu. Ustanovení § 478 obč.zák., podle něhož jakékoliv podmínky připojené k závěti nemají žádnou právní relevanci, a jednoduše se k nim proto nepřihlíží, představuje další zásah do pořizovací svobody zůstavitele.⁴⁸

Připojení podmínky nebo příkazu v závěti nečiní tedy závěť neplatnou, tato vedlejší ustanovení nemají žádné právní následky a ostatní ustanovení závěti tím nejsou dotčena. Dědic je tak uchráněn od zůstavitelových případných omezení ve svých dispozicích se zděděným majetkem a může s ním tedy nakládat podle svého vlastního uvážení, jak on nejlépe uzná za vhodné.

Za podmínku však ve stávající právní úpravě nelze považovat například ustanovení náhradního dědice v závěti, případně zřízení věcného břemene k zanechanému majetku nebo vyjádření konkrétní představy zůstavitele o vypořádání dědictví tím způsobem, že jednomu dědici, jemuž odkázal zůstavitel jednotlivou věc či právo, přikáže, aby vyplatil dalšímu dědici určitou částku v penězích.⁴⁹ Dle ustálené soudní praxe se totiž v případě podmínky musí jednat o omezení dědice ve volném nakládání s majetkem pro případ smrti, přičemž ani v jednom vyjmenovaném případě nelze o takovém omezení hovořit.

Způsobilost vyvolat zamýšlené právní následky nemá ani **příkaz (modus)**, kterým vyslovuje zůstavitel v závěti požadavek, aby dědic se zanechaným majetkem nebo jeho částí nakládal určitým způsobem, popřípadě aby něco vykonal nebo se něčeho zdržel. Z této povinnosti nikomu nevznikají práva, která by byla na dědici vynutitelná. Jde například o uložení povinnosti pečovat o zůstavitelův hrob, zřídít na něm náhrobek nebo třeba uspořádat posmrtnou výstavu zůstavitelových uměleckých děl. Obč.zák. v tom ale vidí přílišné omezování dědice ve využívání

⁴⁸ Podle § 36 odst. 1 obč.zák. je podmínkou vedlejší ustanovení právního úkonu, kterým se následky právního úkonu (vznik, změna, zánik práv a povinností) činí závislé na nejjisté budoucí události. Z hlediska vlivu na právní účinky dělíme podmínky na rezolutivní (rozvazovací) a suspenzivní (odkládací).

⁴⁹ Městský soud v Praze v souvislosti s povinností dědice vyplatit dalšímu dědici jeho peněžítý podíl, ve svém rozhodnutí uvádí: *Toho, komu má být podle závěti zůstavitele vyplacena peněžítá částka, lze důvodně považovat za dědice, a tedy za účastníka dědického řízení (§ 175b OSŘ). Jeho dědické právo se omezuje na peněžitou výplatu dědického podílu a je odvozeno od majetku, který nabyvá vyplácející dědic (případně majetku, který může být v závěti přímo určen). Přesahuje-li určená výše výplaty obvyklou cenu tohoto majetku nabyvaného vyplácejícím dědicem, má dědic výplaty nárok jen na poměrně redukovanou částku. Není-li předmětem dědictví, z něhož je výplata odvozena, nelze toho, kdo měl výplatu obdržet, považovat za dědice* - Srov. Rozhodnutí Městského soudu, ze dne 28. února 2001, č.j. 24 Co 51/2001-133, *AD NOTAM*, 2001, č. 1, str. 60.

zanechaného majetku, přičemž nečiní rozdíl ani v případech, kdy by se jednalo spíše o vyjádření určité piety ze strany dědice vůči zůstaviteli. *Lze se tak domnívat, že obč.zák. touto úpravou dává najevo přednost žijícím a jejich potřebám, před zájmy nežijících, kteří by chtěli usměrňovat jejich počínání k hodnotám, kterých se jim zásluhou zůstavitele dostalo.*⁵⁰

Výjimkou z nepřipustnosti podmíněčných ustanovení v závěti je příkaz k započtení na dědický podíl – tzv. kolace. Zákonnou oporou této možnosti je § 484 obč.zák., ve kterém je uvedeno, že při dědění ze zákona se dědici automaticky na jeho podíl započte to, co během života zůstavitele od něj bezplatně obdržel, pokud tedy nejde o obvyklá darování.⁵¹

K zápočtu tak dochází z úřední povinnosti a nepostihuje jen zůstavitelovy potomky, ale všechny dědice, o nichž vyšla skutečnost o obdarování najevo. Naopak v případě existence platné závěti § 484 obč.zák. uvádí, že je zapotřebí, aby v ní zůstavitel výslovně uvedl tento příkaz k započtení, ledaže by byl obdarovaný dědic oproti neopomenutelnému dědici neodůvodněně zvýhodněn. Výslovného projevu vůle zůstavitele, aby k takovému započtení došlo, pak není v závěti třeba. I zde se musí jednat o jiná než obvyklá darování. Navíc vedle objektivního posouzení předmětu darování bude záležet také na příležitosti, kdy k předání daru došlo, na zvyklostech či na majetkových poměrech rodiny. Jestliže však obdarovaný vrátí dar zůstaviteli za jeho života zpět, k započtení logicky není důvod.⁵²

Nutno dodat, že započtení je možné jen tam, kde nedošlo k dohodě dědiců o vypořádání dědictví. Ovšem i tehdy dědicům nic nebrání, aby v dohodě zohlednili případná dřívější obdarování některého z dědiců zůstavitelem. V tomto případě však nejde o kolaci v pravém slova smyslu.

Při stanovení výše zápočtu se vychází z ceny obvyklé v době, kdy byl dědic obdarován. Určení konkrétních dědických podílů si dovoluji vysvětlit na fiktivním případě: K dědění ze závěti je povolána manželka zůstavitele a jeho dvě děti.

⁵⁰ Srov. Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 82.

⁵¹ Podle novely obč. zák. č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy, se rozšířila možnost zápočtu na dědický podíl o to, co od zůstavitele obdržel dědicův předek. Tím se zamezilo obcházení dřívějšího znění § 484 obč.zák., který připouštěl, že v případě, že dědic svou část dědictví odmítne, případně pak tato část jeho potomkům v plné výši, neboť u vzdálenějších potomků bylo započtení vyloučeno.

⁵² Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 22. května 1995, sp. zn. 18 Co 411/94, *AD NOTAM*, 1999, č. 5, str. 107.

První dceři se má započíst dar v hodnotě 30 000 Kč a druhé, mladší dceři dar v hodnotě 50 000 Kč. Celková hodnota dědictví je 180 000 Kč. Všichni tři pozůstalí mají dědit rovným dílem. K celkové hodnotě se tedy přičtou i jednotlivá obdarování a dostaneme se tak na částku 270 000 Kč (tzv. kolační podstata). Jestliže by měli všichni dostat stejně, každý z nich by z dědictví obdržel třetinu, tedy 90 000 Kč. První dceři se však musí započíst 30 000 Kč, proto bude dědit pouze 60 000 Kč. Druhá dcera na tom bude hůře, při odečtu 50 000 Kč jí připadne 40 000 Kč. Součet částek 90 000 Kč + 40 000 Kč + 60 000 Kč činí 190 000 Kč, který se shoduje s celkovou hodnotou dědictví.

Dědic, jehož se příkaz k započtení týká, tak musí strpět zkrácení jeho dědického podílu o hodnotu daru, jež v minulosti přijal, aniž by s touto skutečností musel být v okamžiku obdarování srozuměn.

Smyslem kolace je určitá snaha o zajištění spravedlivého rozdělení zůstavitelova majetku mezi spoludědici s důrazem kladeným na ochranu práv neopomenutelných dědiců (§ 484 obč.zák.).

V připravované úpravě občanského zákoníku je však na tzv. **vedlejší doložky v závěti** pamatováno (§ 1295 an. Návrhu). Zůstavitel může ve své závěti uvést podmínku, příkaz nebo doložení času, aniž by tato ustanovení byla neplatná, resp. by se k nim vůbec nepřihlíželo, jak je tomu ve stávající právní úpravě. Na podmínky se v návrhu zákoníku vztahují obecná ustanovení pro právní úkony. Dalším vedlejším ustanovením v závěti může být doložení času. Podle ní má dědic nebo odkazovník nabýt prospěch z pozůstalosti buď pouze na určitou dobu, nebo jiným dnem, než je den zůstavitelovy smrti. Pokud zůstavitel stanoví v závěti příkaz, hledí se na něj jako na rozvazovací podmínku. Samostatným typem tzv. vedlejší doložky má být ustanovení vykonavatele závěti. Ten má dohlédnout na naplnění zůstavitelovy poslední vůle.

4.7. Vydědění

Pod pojmem vydědění je třeba rozumět odnětí práva potomků na jejich zákonné, neopomenutelné podíly, které jim zaručuje obč.zák. v § 479. Vydědění se v praxi objevuje buď jako obsahová součást závěti, nebo je obsaženo v listině o vydědění.⁵³

Obč.zák. neobsahoval právní úpravu od počátku své platnosti, tedy od 1. dubna 1964. Institut vydědění se stal součástí obč.zák. až na základě zákona č. 131/1982 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský zákoník a upravují některé další majetkové vztahy, s účinností od 1. dubna 1983, a to v § 469a obč.zák. *Důvodem pro toto, dá se říct, krajní řešení, bylo provinění se vůči socialistickému soužití tím, že potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech.*⁵⁴

1. ledna 1992 však nabyla účinnosti novela obč.zák. (zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník), díky které přibyly další tři zákonné důvody vydědění.⁵⁵

V ustanovení § 469a obč.zák. jsou taxativně vypočteny následující čtyři důvody, kdy se potomek provinil vůči zůstaviteli či veřejnému pořádku tím, že:

- v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří, nebo v jiných závažných případech (§ 469a odst. 1 písm. a) obč.zák.),
- o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl (§ 469a odst. 1 písm. b) obč.zák.),
- byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku (§ 469a odst. 1 písm. c) obč.zák.),
- trvale vede nezřízený život (§ 469a odst. 1 písm. d) obč.zák.).

V návrhu připravovaného občanského zákoníku je zaveden ještě pátý důvod vydědění, a to takové zadlužení neopomenutelného dědice nebo jeho marnotratné jednání, které vyvolává obavu ztráty povinného dflu pro jeho potomky.

⁵³ Listině o vydědění, jako dalšímu druhu pořízení pro případ smrti, je věnována v této práci samostatná podkapitola.

⁵⁴ Srov. Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 87.

⁵⁵ *Rozšiřování jednotlivých důvodů pro vydědění je možné chápat jako určitou snahu zákonodárce vytvořit protiváhu jinak nedotknutelné ochraně neopomenutelných dědiců. Do jisté míry podobným právním prostředkem je příkaz k započtení na dědický podíl, kterým lze neopomenutelného dědice z dědění případně i vyloučit.* - Srov. Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 106.

V případě, že bude takový potomek vyděděn, přísluší povinný díl jeho dětem, a není-li jich, pak jejich potomkům.

K platnému vydědění může dojít jen při naplnění některého z taxativně uvedených případů a jeho důvod musí existovat již v době zřízení listiny o vydědění (nebo závěti, je-li vydědění její obsahovou součástí). Nelze tedy vydědit potomka preventivně, tedy pro případ, že by v budoucnu svým chováním naplnil některý z důvodů uvedených v § 469a odst. 1 obč.zák.

Ustanovení § 469a odst. 1 písm. a) obč.zák. vyjmenovává případy, kdy potomek zůstavitele neposkytl v rozporu s dobrými mravy zůstaviteli potřebnou pomoc. Vedle nemoci, nemohoucnosti či oslabeným smyslovým vnímáním se výše uvedené ustanovení vztahuje i na případy, kdy se zůstavitel sice těšil pevnému zdraví, ale ocitl se ve stavu nouze například z důvodu přírodní katastrofy, povodně nebo požáru, kdy utrpěl újmu nejen na zdraví, ale také i na majetku.

Je nezbytné, aby potomek o zůstavitelově těžké životní situaci věděl nebo mohl vědět a zároveň sám nebyl neschopen pomoci z důvodu svých nepřekonatelných překážek (např. dlouhodobý pobyt v cizině nebo hospitalizace v nemocnici). V dané souvislosti je třeba brát v úvahu také celkový vztah zůstavitele k potomkovi, zda pomoc ze strany potomka nebyla zůstavitelem například odmítána.⁵⁶ Ve hře je celá řada okolností, které je nutné při posuzování oprávněnosti postupu ze strany zůstavitele vůči potomkovi zohlednit, aby bylo vyloučeno jeho případné zneužití.

V § 469a odst. 1 písm. b) obč.zák. uvádí druhý možný důvod vydědění potomka, spočívající v trvalém neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, ke kterému by měl být jako potomek povinen. Tato skutečnost může spočívat jednak v trvalé pasivitě, resp. nezájmu potomka vůči zůstaviteli, tak také v chování, kterým potomek sice o zůstavitele zájem projevuje, ovšem způsobem neodpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči.

Stejně jako u předchozího důvodu vydědění, i zde jde o formulaci velice abstraktní a je potřeba brát v úvahu, že zvyklosti v jednotlivých rodinách a jejich přístup k sobě samým se liší. A to jednak z hlediska země nebo určité lokality, ale také z hlediska náboženství, rodových tradic a sociálních poměrů rodiny. Nelze proto zobecňovat a vytvářet přesná kritéria pro chování dětí vůči svým rodičům

⁵⁶ Poskytnutí pomoci zůstaviteli nemusí znamenat přímou osobní účast ze strany potomka, postačí její zajištění například prostřednictvím jiné osoby (např. pečovatelky).

a naopak paušalizovat jejich prohršky. Navíc skutečnost, že vydědovaný potomek neprojevuje dostatečný zájem o zůstavitele, bývá občas kladena za vinu také samotnému zůstaviteli. Ten může odpovídat například za to, že se nepokusil vztahy mezi jím a potomkem urovnat.

Stejný názor zastává i současná soudní praxe. Nejvyšší soud ČR v jednom ze svých rozhodnutí stanoví, že: *Jestliže potomek trvale neprojevuje o zůstavitele zájem proto, že zůstavitel neprojevoval zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.*⁵⁷ V odůvodnění uvedeného rozsudku je mimo jiné uvedeno, že příčinou nezájmu dítěte o rodiče nemusí být jen skutečnost, že potomek například až po smrti zůstavitele zjistí, že je jeho příbuzným v řadě přímé, ale může jít i o takový případ, že v důsledku chování zůstavitele není v rozporu s dobrými mravy, že o něj potomek neprojevuje zájem.⁵⁸ Vydědění proto přichází v úvahu jen tam, kde se nezájem ze strany potomka zůstavitele osobně velice dotýká, sám vyvinul určitou iniciativu ke zlepšení vztahů a potomek měl reálnou možnost zájem o zůstavitele projevit.

Tento důvod vydědění stejně jako následující dva důvody uvedené pod písm. c) a d) § 469a odst. 1 obč.zák. byly zařazeny, jak jsem uvedla výše, do obč.zák. s účinností k 1. lednu 1992. K tomuto je vhodné upozornit na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ve kterém se uvádí: *Z důvodu, uvedeného v ustanovení § 469a odst. 1 písm. a) obč.zák., může zůstavitel platně vydědit svého potomka jen listinou, která byla sepsána počínaje dnem 1. 1. 1992. Důvod k tomuto vydědění přitom může spočívat také v chování potomka vůči zůstaviteli, k němuž došlo před 1. 1. 1992, trvalo-li i po tomto datu.*⁵⁹

Další možnost vydědění potomka, uvedená pod písm. c) § 469a odst. 1 obč.zák., je spáchání úmyslného trestného činu a následné odsouzení k trestu odnětí svobody v délce trvání minimálně jednoho roku (toto se týká i podmíněného trestu odnětí svobody). Jde o nejméně výkladově a aplikačně sporné ustanovení, jedná se o zcela průkaznou skutečnost opírající se o pravomocné rozhodnutí soudu o vině a trestu vyděděného potomka.

⁵⁷ Fiala, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006, str. 362 – 363.

⁵⁸ Např. situace, kdy po pravomocném rozsudku vyjde najevo, že otec dceru opakovaně zneužíval.

⁵⁹ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 17. května 2001, sp. zn. 21 Cdo 3028/2000 [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].

Posledním důvodem vydědění, uvedeným pod písm. d) § 469a odst. 1 obč.zák., je skutečnost, že potomek vede trvale nezřízený život. I zde se ale představy lidí často mohou lišit. Chování potomka může vyplývat z chorobné závislosti na alkoholu, na narkotikách, na hracích automatech, nebo například z úmyslného vyhýbání se práci na úkor rodiny, jež může mít za následek také zanedbání povinné výživy, ke které je podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, povinen.

I když se ve většině případů jedná o vydědění potomků již zletilých, dle soudní praxe není vyloučeno, že se vydědění může týkat i nezletilých potomků. Krajský soud v Brně v jednom ze svých rozhodnutí uvádí:

- 1. Ustanovení § 469a nevylučuje vydědění potomka, který je v době sepsání listiny o vydědění nezletilý.*
- 2. Při posouzení důvodnosti vydědění nezletilého potomka je třeba v konkrétním případě zkoumat nejen, zda se choval způsobem uvedeným v ustanovení § 469a odst. 1 písm. a), b), c), d) (když při posouzení důvodnosti vydědění dle písm. c) bude třeba vycházet z pravomocného rozhodnutí soudu), ale též uvážit, zda s ohledem na věk vyděděného, jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti, od něho bylo možno chování vylučující vydědění požadovat.*
- 3. Vyděděný nezletilý potomek se nemůže domáhat dědického podílu dle § 479 věta první o.z.⁶⁰*

Obč.zák. umožňuje vydědit nejen nejbližší potomky zůstavitele, ale výslovným projevem vůle v listině o vydědění může takto vyloučit z dědické posloupnosti i vzdálenější potomky (např. své vnuky). Tímto § 469a odst. 2 obč.zák., zavedeným do našeho právního řádu s účinností od 1. ledna 1992, obč.zák. předchází situacím, kdy by na základě platného vydědění nedědil sice například syn zůstavitele, ale jeho nezletilý vnuk už ano. Tím by se majetek opět dostal do správy vyděděného potomka jako zákonného zástupce zůstavitelova vnuka. Takto může pořizovatel poslední vůle vydědit v podstatě celou větev svého potomka, přičemž tento závěr je podpořen aktuální judikaturou.

⁶⁰ Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 13. listopadu 1998, č.j. 18 Co 310/98, *AD NOTAM*, 1999, č. 5, str. 106.

Nejvyšší soud ČR v této souvislosti rozhodl takto: *Ustanovení § 469a odst. 2 obč.zák. umožňuje zůstaviteli, aby spolu s vyloučením nejbližšího potomka z dědictví též výslovně vyjádřil vůli, že důsledky vydědění se vztahují i na potomky vyděděného, kteří by jinak nastoupili na jeho místo. Není rozhodné, zda by proti nim samým bylo možné uplatnit některý z důvodů vydědění (§ 469a odst. 3, část věty za středníkem, § 473 odst. 2 obč.zák.).*⁶¹

Pokud by však zůstavitel v listině o vydědění tuto vůli vyloučit z dědické sukcese i vzdálenější potomky výslovně nevyjádřil, lze postupovat podle principu analogie a na postavení těchto vzdálenějších potomků vztáhnout ustanovení § 473 odst. 2 obč.zák.: „Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti.“

Pro úplnost je třeba dodat, že v návrhu připravovaného občanského zákoníku se důsledky vydědění bez dalšího vztahují i na potomky vyděděného, pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli. Nedožije-li se však vyděděný potomek zůstavitelovy smrti, pak se vydědění na jeho potomky nevztahuje.

I když to výslovně nevyplývá ze znění obč.zák., právní praxe v souladu s rozhodovací činností soudů zastává názor, že je možné vydědit potomka jen částečně. *Jeho dědický podíl by se tak poměrně zkrátil a o tuto část by se zvětšil naopak podíl dědice ze závěti. I při částečném vydědění ztrácí potomek zcela právo na svůj neopomenutelný podíl a záleží tak pouze na zůstaviteli, zda mu i přesto část jeho podílu zanechá, nebo nikoliv.*⁶²

Důsledky vydědění bývají, především laickou veřejností, připodobňovány důsledkům dědické nezpůsobilosti. Může tomu napomáhat také systematické umístění obou předmětných ustanovení za sebou, ale dá se říct, že obsahově lze institut vydědění přiblížit spíše ustanovení o ochraně tzv. neopomenutelných dědiců (§ 479 obč.zák.).

Pro srovnání obou zmíněných právních institutů – dědické nezpůsobilosti a vydědění - si dovořím stručně shrnout jejich základní, nejvýraznější rozdíly:

- *vydědění nastává na základě výslovného projevu vůle zůstavitele, zatímco dědická nezpůsobilost už samotným jednáním dědice uvedeným v § 469 obč.zák.,*

⁶¹ Viz *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=16394&search_str=30+Cdo+2214%2F2002>.

⁶² Srov. Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Bmo: Computer Press, 2007, str. 107.

- *čin zakládající dědickou nezpůsobilost může být zůstavitelem dědici odpuštěn, a to výslovně nebo konkludentně. U vydědění musí být změna postoje zůstavitele k vyděděnému vyjádřena v obsahově a formálně bezvadném projevu vůle, směřujícím ke zrušení ustanovení listiny o vydědění,*
- *vydědění může být i částečné, u dědické nezpůsobilosti ztrácí dědic nárok na dědictví zcela,*
- *vydědění se vztahuje pouze na zůstavitelovy potomky, zatímco dědická nezpůsobilost postihuje jak dědice ze zákona, tak dědice ze závěti.⁶³*

Dle zjištěných informací z notářské praxe, případů vyděděných potomků neustále přibývá a dá se říct, že počet lidí přicházejících k notáři se žádostí o sepsání listiny o vydědění se rychlým tempem vyrovnává počtu těch, kteří u notáře chtějí sepsat závěť. I přesto je třeba upozornit na to, že sepsání listiny o vydědění je velmi nejistým právním úkonem. Největším úskalím je obtížnost dokazování skutečností, které zakládají podmínky pro vydědění, a to především proto, že zůstavitel již není naživu. Nahrává tomu samozřejmě také velice vágní a neurčitá právní úprava jednotlivých důvodů vydědění.⁶⁴

Vzhledem k závažné povinnosti unést v nastalém sporném soudním řízení důkazní břemeno by bylo nanejvýš žádoucí, aby zákon, potažmo obč.zák., formuloval vydědovací důvody přesně a pregnantně.⁶⁵

⁶³ Srov. Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 109.

⁶⁴ Pojmy jako „opravdový zájem“ nebo „nezřízený život“ rozhodně k právní jistotě nepřispívají a v podstatě omezují pořizovatele v možnosti bezpečně vydědit potomka i z jiných důvodů, než v § 469a odst. 1 písm. c) obč.zák. V tomto případě jde o skutečný a nepopíratelný důkaz v podobě rozsudku příslušného soudu o vině a trestu vyděděného potomka. – Srov. Kawulok, J. Vydědění – právní úprava a praxe, *AD NOTAM*, 1999, č. 4, str. 73-74.

⁶⁵ Šubrtová, J. Důvody vydědění, *AD NOTAM*, 1999, č. 4, str. 99.

5. Formální náležitosti závěti

K platnosti pořízení poslední vůle je zapotřebí dodržet jednak obsahové náležitosti, kterým je věnována předchozí kapitola, a jednak náležitosti formální, o kterých tedy bude pojednáno v následujícím výkladu.

Jedná se o požadavky zákonem určené a jejich nedodržení má za následek absolutní neplatnost závěti. Vyplývají jak z obecných ustanovení o právních úkonech (§ 34 an. obč.zák.), tak i z ustanovení o dědění ze závěti (§ 476 an. obč.zák.).

Formální náležitosti závěti můžeme rozčlenit na:

- obecné, platné pro všechny formy závěti a
- speciální, které jsou spjaté jen s určitou formou závěti.

K obecným náležitostem se stručně vyjádřím v několika bodech a poté se v širším výkladu zaměřím na jednotlivé formy závěti s důrazem na jejich speciální náležitosti.

Mezi obecné náležitosti poslední vůle tedy patří:

- Výslovný projev zůstavitelovy vůle, který musí být určitý a srozumitelný. Nesmí být pochyb o tom, co zůstavitel svým jednáním zamýšlel.
- Projev vůle zůstavitele musí být učiněn písemně; náš právní řád nepřipouští u žádné formy závěti ústní projev. Přičemž nezáleží na materiálu, na němž je závěť napsána, ani na použitém psacím prostředku.⁶⁶ Závěť může být označena různými termíny, platí však, že nesmí být pochyb o tom, že jde o poslední pořízení pro případ smrti.
- V závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána. Svým podpisem stvrzuje pořizovatel závěti její konečnou podobu a k následujícím dodatkům, připsaným za podpisem, se již nepřihlíží.⁶⁷ S touto konkrétní náležitostí, ač se tak na první pohled nemusí jevit, vyvstává celá řada problémů. Právní praxe je velmi bohatá na nejrůznější druhy případů týkající se právě této náležitosti závěti, tj. uvedení data a podpis zůstavitele. Současná judikatura je rovněž v této souvislosti obsáhlá. Pro příklad uvádím jedno z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR:

⁶⁶ Závěť by tak mohla být klidně napsána na kousku toaletního papíru, pokud je z ní patrné, že se jedná o poslední vůli.

⁶⁷ Tento přísně formální princip se v platném právu objevuje bezvýjimečně většinou méně, protože právo dává přednost spíše obsahově nezávadnému a vážně míněnému projevu vůle před těmito, v mnohých případech bezúčelnými, formalitami.

Údaj o datu podpisu závěti, uvedený v listině o ověření pravosti podpisu závěti, nemůže nahradit chybějící datum v samotném textu závěti, ani nemůže opravit datum, uvedené v textu závěti, které není datem, kdy byla závěť skutečně podepsána. Podpis musí být umístěn na úplném konci závěti; to neplatí pro umístění data.⁶⁸

Podrobnější výklad zaměřený na konkrétní způsob, kterým má být v jednotlivých formách závěti uvedeno datum a podpis, bude součástí následující kapitoly.

5.1. Formy závěti

Formou závěti rozumíme způsob, jakým je zůstavitelova poslední vůle vyjádřena. Náš právní řád připouští tři takové způsoby, resp. formy závěti:

- vlastnoruční závěť (holografní),
- allografní závěť, tj. závěť sepsána jiným způsobem než vlastní rukou pořizovatele poslední vůle,
- závěť pořizená formou notářského zápisu.

Holografní a allografní závěť patří mezi soukromé závěti a závěť sepsaná u notáře formou notářského zápisu je veřejnou listinou, proto ji nazýváme závětí úřední.

V návrhu připravovaného občanskoprávního zákoníku jsou také nově zařazeny tzv. mimořádné formy závěti pod označením „Úlevy při pořizování závěti“ (§ 1289 Návrhu). Návrh tak začleňuje do občanského práva tzv. **mimořádné testamenty**, které nekladou takové nároky na formu a obsah závěti vzhledem k mimořádné situaci, v níž je závěť pořizena. Taková závěť má však omezenou platnost. Ta končí po šesti měsících od konce roku, ve kterém byla závěť pořizena, resp. od konce válečné doby, jedná-li se o vojenský testament. Výjimku z omezené platnosti závěti představuje nezpůsobilost zůstavitele poříditi závěť, a to v době od konce běhu šestiměsíční lhůty až do jeho smrti.

Mezi tzv. mimořádné testamenty, které připravovaný občanský zákoník připouští poříditi za mimořádných okolností, patří sepsání veřejného testamentu před starostou

⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 6, str. 210.

a dvěma svědky, nebo učinit soukromou závěť ústně rovněž před dvěma svědky. Tuto možnost má pořizovatel, jež se ocitl v ohrožení života v důsledku mimořádné události, která ochromuje styk s lidmi.

Druhým případem je pořízení závěti před kapitánem lodi či letadla, pro jehož platnost není vyžadována existence vážného důvodu.

Poslední formou tzv. mimořádných testamentů je vojenský testament. Ten je pořizován za války a podobných vojenských operací před vojenským důstojníkem za účasti dvou svědků. Tato závěť má formu veřejné listiny.

Požadavky jsou zmírněny také na osoby svědků. Není zde překážkou, jestliže jsou ve své svéprávnosti omezeni soudním rozhodnutím nebo věkem.

5.1.1. Vlastnoruční závěť

Tuto patrně nejrozšířenější formu závěti si může zvolit pouze zletilá osoba, která je schopna psát. Podle § 476a obč.zák. musí být totiž vlastnoruční závěť vlastní rukou napsána a podepsána. Předmětem zkoumání je po zůstavitelově smrti především její pravost. Důraz je kladen na rukopis pořizovatele, na jeho tahy písma apod. Z něj může být patrné, zda závěť nepořídil případně někdo jiný a zda tedy nejde o podvrh. Ve výjimečných případech odborná literatura připouští, aby závěť byla napsána pomocí nohou nebo úst, trpí-li pořizovatel nějakou tělesnou vadou a pokud si počíná stejným způsobem i u sepisování jiných písemností.

U pořizování závěti nezáleží na vnější úpravě. Vlastnoruční závěť může být často úkonem zcela neplánovaným, vzešlým z momentálního rozpoložení jejího pořizovatele. Proto není vyloučeno, že může být napsána tužkou, inkoustem nebo případně i křídou na různé typy materiálu. Nesmí být však použity technické pomůcky, protože by se již logicky nejednalo o holografní závěť. Podstatné ovšem je, aby byl její obsah čitelný a nevzbuzoval žádné pochybnosti. Závěť může být napsána v kterémkoliv jazyce, který pořizovatel sám zná a ovládá jej.

V případě, že je poslední vůle obsažena na více než jednu stránku, je zapotřebí, aby byla buďto jako celek svázána nebo jiným způsobem spojena tak, aby nedošlo později k jejímu rozdělení. Možným pochybnostem by se dalo také předejít připojením data a vlastnoručního podpisu u každé samostatné stránky.

Integrální součástí vlastnoruční závěti je kromě vlastnoručně napsaného textu uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť nikoliv sepsána, ale podepsána.⁶⁹ Městský soud v Praze ve svém rozhodnutí navíc uvedl: *Forma vlastnoručně pořázené závěti je dodržena jen tehdy, bylo-li také datum závěti jako její nedílná obsahová součást ve smyslu § 476 odst. 2 obč.zák. připojeno vlastní rukou pořizovatele. Z ustanovení § 476a obč.zák. nelze dovozovat, že k platnosti vlastnoručně psané závěti postačí, je-li vlastnoruční její text a podpis, zatímco datum může být uvedeno i jiným způsobem.*⁷⁰ Datování závěti má význam v situacích, kdy zůstavitel pořídil za svého života více závětí. Dle § 480 odst. 1 obč.zák. se závěť zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát.

Jak bylo uvedeno výše, text poslední vůle zůstavitele musí být zakončen spolu s datem také jeho podpisem. Zůstavitel tím stvrzuje, že je jejím původcem. Podpis musí být uveden na konci textu a v případě, že by se tak nestalo, znamená to nesplnění podstatné náležitosti a celkovou neplatnost závěti. Zůstavitel většinou uvádí celé své jméno, např. Zuzana Heczková. Na platnost úkonu by však neměl mít vliv ani případ, kdy zůstavitel uvede například pouze Z. Heczková. Obecně přípustný je podpis pod uměleckým jménem nebo pseudonym, byl-li pořizovatel pod tímto označením ve společnosti znám. Judikatura navíc uznala možnost namísto uvedení vlastního jména uvést pouze příbuzenský vztah pořizovatele vůči adresátovi, např. „Tvá matka“.⁷¹ I zde však nesmí nastat žádné pochybnosti o osobě pisatele.

V případě, že by pisatel za svůj podpis v závěti připojil další text, je tento další text bez právní relevance, ledaže by se za tento dodatek zůstavitel znovu podepsal a uvedl datum.

Sepsání vlastnoruční závěti se jeví zdánlivě, především pro osobu, jež má alespoň částečné právní povědomí, bezproblémové a jednoduché. Ovšem pro ty, kteří se neorientují v základní právní terminologii, by mohlo například rozdělení majetku a jednotlivých věcí, práv a majetkových hodnot představovat nemalý problém. Proto bych jim určitě doporučila sepsat svou poslední vůli u notáře formou notářského

⁶⁹ Datum podpisu závěti může být uvedeno na kterémkoli místě závěti, aniž by to mělo vliv na její platnost. - Viz Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. prosince 2002, č.j. 24 Co 297/2002-127, *AD NOTAM*, 2003, č. 2, str. 41.

⁷⁰ Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. června 1997, č.j. 24 Co 181/97-35, *AD NOTAM*, 1997, č. 5, str. 114.

⁷¹ Jedná se většinou o takové situace, kdy je závěť obsažena v dopise.

zápisu s cílem předejít tak případným problémům, které by se mohly objevit v průběhu dědického řízení.

K bližšímu seznámení se s danou problematikou uvádím v následující části mé práce několik příkladů z notářské praxe, na kterých se pokusím poukázat na možné problémy, které mohou nastat při sepisování vlastnoruční závěti, a jejich řešení.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena vlastní rukou psaná závěť, v níž byl uveden den, měsíc a rok a připojen podpis zůstavitele. V závěti odkázal zůstavitel svůj majetek své dceři. Jeho manželka namítla neplatnost závěti s tím, že ji nepodepsal v den, kdy ji sepsal. Z provedeného šetření pak vyplynulo, že zůstavitel napsanou závěť skutečně podepsal a opatřil datem později než v den jejího sepisu.

Řešení: Dle § 476 odst. 2 obč.zák. musí být v každé závěti uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná. V daném případě je závěť platná, neboť toto ustanovení vyžaduje, aby zůstavitel závěť podepsal v den, měsíc a rok, které uvedl v závěti při podpisu, nikoliv při sepisu obsahu závěti. Nezáleží tedy, kdy zůstavitel závěť sepsal. Uvedením data jejího vlastnoručního podpisu se dovršuje proces pořízení platné závěti psané vlastní rukou.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena závěť, psaná celá rukou zůstavitele. Byl v ní uveden den, měsíc, rok a současně připojen podpis zůstavitele. Ten odkázal celý svůj majetek své dceři. Manželka zůstavitele namítla neplatnost závěti z toho důvodu, že ví přesně, že zůstavitel tuto poslední vůli v den, kdy ji psal a uvedl datum, nepodepsal. Z provedeného šetření skutečně vyplynulo, že zůstavitel závěť v den, který byl uveden v závěti, nepodepsal a svůj podpis připojil až následující den.

Řešení: Tato závěť je neplatná pro rozpor se zákonem, a to s § 476 odst. 2 obč.zák., které určuje, že v každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná. V daném případě tento zákonný požadavek splněn nebyl, neboť závěť byla podepsána v jiný den, než který byl jako datum uveden v závěti.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena vlastní rukou psaná závěť s uvedeným neexistujícím datem 31. června 1999.

Řešení: Tato závěť bude neplatná pro rozpor se zákonem, a to s § 476 odst. 2 obč.zák. V daném případě nelze nedostatek určitosti data podpisu závěti odstranit, a proto je závěť neplatná.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena vlastní rukou psaná závěť opatřená datem umístěným nad textem takto:

V Ostravě dne 1. září 2007

a poté připojen text závěti a podepsán zůstavitelem.

V úvahu přicházející dědic ze zákona namítl neplatnost závěti z důvodu, že datum je umístěno nahoře a že tedy není zřejmé, kdy pořizovatel závěť podepsal. V průběhu řízení bylo zjištěno, že zůstavitel připojil podpis pod text v den, který byl uveden v datu sepisu.

Řešení: Tato závěť je platná, když zůstavitel připojil svůj podpis v den, který je v závěti, i když je datum umístěno nad textem závěti (v záhlaví). Sepis závěti, včetně uvedení data i její podepsání splynulo vjedno, a jsou tak splněny zákonem stanovené předpoklady k pořízení platné závěti. Umístění data nad textem závěti, resp. v jejím úvodu, nezpůsobuje její neplatnost. Podpis lze umístit kdekoliv v textu, avšak způsobem, který by nezpochybnil srozumitelnost textu.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena listina zůstavitele psaná vlastní rukou a podepsána. K ní byl připojen text závěti a taktéž podepsán zůstavitelem. Listina obsahovala vlastnoruční podpis zůstavitele, který byl úředně ověřen notářem, a z provedeného ověření bylo zjištěno, že zůstavitel tuto listinu vlastní rukou skutečně podepsal dne 30. června 2006. Listina však neobsahovala datum napsané zůstavitelovou vlastní rukou. V řízení o dědictví namítl dědic, že v daném případě je datum uvedeno v ověření pravosti podpisu a je tedy obsaženo v listině.

Řešení: Tato závěť je neplatná, když zůstavitel v listině neuvedl vlastní rukou datum, kdy ji podepsal. Ověření pravosti podpisu na této listině pouze dokazuje, že zůstavitel listinu podepsal vlastní rukou před notářem. Nedostatek listiny, spočívající v neuvedení data přímo v listině vlastní rukou, nemůže být nahrazen ověřením pravosti podpisu, i když je v samotném

ověření uvedeno datum podpisu.⁷² Závěť je tedy neplatná pro rozpor s § 476 odst. 2 obč.zák.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena vlastní rukou psaná závěť, opatřená datem umístěným nad textem takto:

V Ostravě dne 1. září 2007

a poté připojen text závěti a podepsán pořizovatelem.

V úvahu přicházející dědic ze zákona namítl neplatnost závěti z toho důvodu, že datum je umístěno nahoře nad textem a pořizovatel pak text psal více dnů a listinu podepsal až po jejím dokončení, tedy v některém z následujících dnů.

Řešení: Tato závěť je neplatná, když pořizovatel připojil svůj podpis v jiný den a datum podpisu závěti se tak neshoduje s datem, které je uvedeno v závěti. Tím opět není splněna náležitost dle § 476 odst. 2 obč.zák. Není důležité, jak dlouho pořizovatel závěť psal a kdy ji dokončil, je však nutné, aby se datum uvedené v závěti zásadně shodovalo s datem podpisu.

5.1.2. Allografní závěť

V případě allografní závěti se jedná o druh závěti, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou. Obč.zák. rozlišuje následující formy allografní závěti:

- obecnou formu allografní závěti (§ 476b obč.zák.),
- zvláštní formu allografní závěti pro osoby, které nemohou číst nebo psát (§ 476c obč.zák.),
- speciální úpravu zvláštní formy allografní závěti (§ 476d odst. 3, 4, 5 obč.zák.) pro osoby nevidomé a osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát.

⁷² Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 27. dubna 2005, sp.zn. 30 Cdo 1190/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 6, str. 210.

5.1.2.a. Obecná forma allografní závěti

Určitou výhodou této formy závěti je, že ji může napsat v podstatě kdokoliv, kdo je schopen psát, a nezáleží přitom, zda se tak stane jeho rukou nebo pomocí psacího stroje či počítače.⁷³

Pisatel závěti nemusí mít ani způsobilost k právním úkonům a může být zároveň dědicem povolaným v závěti (na rozdíl od svědků závěti). I v tomto případě jde o výslovný projev vůle v písemné podobě. Ustanovení § 476b obč.zák. však nevyžaduje, aby závěť napsal zůstavitel vlastní rukou. Na druhou stranu je potřeba, aby výslovně před dvěma současně přítomnými svědky prohlásil, že jde o jeho poslední vůli. Tito svědci však obsah závěti vůbec nemusí znát. Pakliže jej zůstavitel svědkům ukáže, je také třeba dodat, že nejsou vázáni povinností mlčenlivosti. Jestliže tedy zůstavitel chce, aby obsah závěti zůstal utajen a seznámil jej se svědky, je pouze na nich, zda zůstavitelovu přání vyhoví. Stejně jako u holografní závěti nesmí chybět datum, resp. den, měsíc a rok, kdy ji zůstavitel vlastnoručně podepsal.⁷⁴ Závěť však zůstavitel rozhodně nemusí podepisovat v přítomnosti svědků.

Jak bylo uvedeno v úvodu této podkapitoly, pod sankcí neplatnosti vyžaduje obč.zák. současnou přítomnost dvou svědků, a to konkrétně při výslovném projevu zůstavitele, kterým prohlašuje, že se jedná o jeho poslední vůli. Podmínkou platnosti závěti ale není uvedení této skutečnosti, rozhodující je fakt, že se tak skutečně stalo. Městský soud v Praze v této souvislosti ve svém rozhodnutí uvádí: *Neobsahuje-li text závěti pořizované podle § 476b ObčZ prohlášení, že pořizovatel před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, není to důvodem jeho neplatnosti. Rozhodující je, zda pořizovatel takové prohlášení fakticky učinil, a nikoli, zda to bylo v závěti uvedeno.*⁷⁵ Prohlášení zůstavitele musí obsahovat jedno či více slov, vždy však způsobem nevzbuzujícím pochybnosti, že jde o jeho závěť. Stejně jako vlastnoruční závěť, také allografní závěť může být napsána v jakémkoliv jazyce, ale podle § 476e obč.zák. musí jít o jazyk, který ovládají spolu se zůstavitelem oba svědci.

⁷³ Tedy i jiná osoba než zůstavitel.

⁷⁴ V allografní závěti musí být datum (tj. den, měsíc a rok), kdy byla závěť podepsána, uvedeno v textu závěti takovým způsobem, aby celý text tvořil logický celek. - Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 27. dubna 2005, sp.zn. 30 Cdo 1190/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 6, str. 210.

⁷⁵ Srov. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. prosince 2002, č.j. 24 Co 297/2002-127, *AD NOTAM*, 2003, č. 2, str. 41.

Nezbytnost účasti svědků při prohlášení zůstavitele slouží k tomu, aby v případě pozdějších pochybností o původnosti závěti mohli stvrdit, k čemu v jejich přítomnosti došlo.⁷⁶ Zároveň se musí pod text závěti vlastnoručně podepsat, přičemž již není zapotřebí, aby za jejich jmény stál dodatek „jako svědek“. Podle § 476e obč.zák. svědkem může být pouze osoba, jež má způsobilost k právním úkonům. Dále svědkem podle tohoto ustanovení nemůže být osoba nevidomá⁷⁷, neslyšící, němá, a také osoba, která nezná jazyk, v němž má být poslední vůle učiněna. Za svědka si zůstavitel nemůže zvolit ani osobu, kterou hodlá ustanovit svým dědicem ani která je osobou blízkou závětnímu dědici. Rovněž v případě, kdy má být zůstavitelem povolána v závěti právnická osoba, nemohou být svědky allografní závěti fyzické osoby, které jsou oprávněny za ni činit veškeré právní úkony, dále společníci, členové a zaměstnanci této právnické osoby nebo které k ní mají jiný obdobný vztah, jestliže by újmu této povolané právnické osoby důvodně pociťovali jako újmu vlastní⁷⁸. Ani zákonný dědic a osoby jim blízké nemohou působit podle § 476f obč.zák. při sepisu poslední vůle jako její svědci, pisatelé, předčitatelé, úřední osoby nebo tlumočníci.

Zůstavitelův výslovný projev o tom, že se jedná o jeho poslední vůli, může být učiněn jak před podepsáním závěti, tak i po jeho podpisu. Musí to však být v přímé souvislosti s podepsáním závěti jejími svědky a zároveň dříve, než tak oba učiní.

Krajský soud v Brně ohledně této záležitosti uvedl ve svém rozhodnutí: *Zůstavitel tento projev může učinit ústně, písemně, případně i jiným jednoznačným, nesporným a pochyby nezbuzujícím způsobem, z něhož je zřejmé jeho vědomí skutečnosti, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a že s jejím obsahem souhlasí.⁷⁹*

⁷⁶ Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 95.

⁷⁷ Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí ze dne 29. listopadu 2005, sp.zn. 30 Cdo 2567/2004, *AD NOTAM*, 2006, č. 4, str. 135. definuje osobu nevidomou jako: *Osobou nevidomou ve smyslu ustanovení § 476e ObčZ se rozumí fyzická osoba, jež zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, popřípadě podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.*

⁷⁸ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 7. března 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/01, *AD NOTAM*, 2006, č. 5, str. 161.

⁷⁹ Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 6. srpna 1999, sp. zn. 18 Co 397/98, *AD NOTAM*, 2000, č. 2, str. 43

I v tomto případě si dovoluji vložit do této podkapitoly, věnované obecné formě allografní závěti, tři příklady z notářské praxe. Věřím, že na nich tímto správně demonstruji nezbytnost dodržení zákonných náležitostí tohoto druhu posledního pořízení.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena závěť psaná na psacím stroji. Bylo v ní uvedeno datum a vlastnoruční podpis zůstavitele. Dále listina obsahovala prohlášení, že zůstavitel potvrdil tuto listinu za svou poslední vůli před dvěma svědky. V řízení o dědictví pak namítl dědic ze zákona, který by jinak byl povolán dědit, že není pravdou, že by svědci byli přítomni oba najednou. Prohlásil, že byl svědkem toho, že nejprve zůstavitel povolal k podpisu prvního svědka a poté, co tento místnost opustil, zavolal druhého svědka. V průběhu řízení pak výslechem obou svědků vyšlo najevo, že zůstavitel skutečně jednal s každým ze svědků samostatně.

Řešení: Tato závěť je neplatná. Podle § 476b obč.zák. musí zůstavitel před dvěma současně přítomnými svědky výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V daném případě sice zůstavitel výslovně prohlásil, že se jedná o jeho vůli, avšak nejprve sám v přítomnosti prvního svědka, a poté opětovně sám v přítomnosti druhého svědka. Tím nebyla splněna jedna z náležitostí platné závěti, tedy prohlášení zůstavitele před dvěma současně přítomnými svědky.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena závěť psaná na psacím stroji. Zároveň v ní bylo uvedeno datum a vlastnoruční podpis zůstavitele. Listina také obsahovala prohlášení zůstavitele učiněné před dvěma současně přítomnými svědky, že se jedná o jeho poslední vůli. Zákonný dědic namítl neplatnost této závěti z důvodu, že mu jeden ze svědků sdělil, že jim zůstavitel dal k podpisu list papíru s „nějakým textem“ a řekl jim, aby tuto listinu podepsali pod prohlášení, že jde o jeho poslední vůli. Současně svědek, podle tvrzení zákonného dědice, uvedl, že mu dále zůstavitel nic nesdělil ani nedal přečíst.

Řešení: Tato závěť je platná. Splňuje všechny náležitosti, které § 476b obč.zák. požaduje. Zůstavitel před dvěma současně přítomnými svědky prohlásil způsobem, o kterém není pochyb, že byl výslovný, že jde o jeho

poslední vůli. Sama skutečnost, že ani jeden ze svědků nebyl s obsahem listiny seznámen, nezakládá neplatnost listiny.

- ✦ V řízení o dědictví byla předložena závěť psaná na psacím stroji a v jejím závěru bylo strojem vypsáno datum a podpis zůstavitele. Závěť obsahovala též podpisy dvou přítomných svědků, včetně dovětky, že tuto listinu zůstavitel před nimi prohlásil za svou poslední vůli.

Řešení: Tato závěť je neplatná. Dle § 476b obč.zák. musí zůstavitel, mimo další náležitosti, vlastní rukou závěť podepsat a tento vlastnoruční podpis nemůže být nahrazen jiným způsobem. Nemůže-li zůstavitel psát, nelze použít při pořízení závěti tedy postup podle § 476b obč.zák.

5.1.2.b. Zvláštní forma allografní závěti

Jen takový zůstavitel, kterému zdravotní nebo jiné postižení znemožňuje číst nebo psát, může platně pořádit závěť ve smyslu ustanovení § 476c obč.zák. (§ 40 odst. 1 obč.zák.).⁸⁰

Třetí z forem tzv. soukromých závětí je tedy upravena v § 476c obč.zák. Do obč.zák. bylo toto ustanovení včleněno s účinností k 1. lednu 1992 a umožňuje osobám, které nemohou číst nebo psát, sepsat poslední vůli za přítomnosti tří svědků, pisatele a předčitatele závěti.⁸¹ Svědci musí být současně přítomni při projevu poslední vůle zůstavitele a tato listina pak musí být v přítomnosti jeho a těchto svědků přečtena a potvrzena zůstavitelem, že jde o jeho poslední vůli. Projev vůle zůstavitele nemusí být výslovný, stačilo by i kývnutí hlavou. Poté musí být všemi svědky podepsána. Z toho vyplývá, že na rozdíl od obecné formy allografní závěti, budou svědci v případě závěti dle § 476c obč.zák. vždy s jejím obsahem seznámeni.

Co se týče způsobilosti svědků, platí stejná pravidla jako u obecné formy allografní závěti. Svědci musí mít tedy plnou způsobilost k právním úkonům, vyloučeny jsou osoby nevidomé, neslyšící, němé nebo ty, které neznají jazyk,

⁸⁰ Viz *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 24. října 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <<http://www.nsouid.cz/rozhod.php?action=read&id=32531&searchstr=21+Cdo+2203%2F2006>>.

⁸¹ Do 31. prosince 1991 mohly tyto osoby sepsat závěť pouze jedním způsobem, a to formou notářského zápisu.

ve kterém se poslední vůle pořizuje. Svědkem nemohou být ani závětní a zákonní dědicové a osoby jim blízké.

Určitou odlišností od obecné formy allografní závěti je povinná přítomnost dalších dvou osob (pokud nejsou současně svědky), tj. pisatele a předčitatele závěti.⁸² Pisatel závěť sepisuje buď vlastní rukou nebo pomocí mechanických pomůcek (např. na počítači či psacím stroji). Pisatel musí splňovat v podstatě stejné požadavky jako svědek závěti, ačkoliv na něj pamatuje pouze § 476f obč.zák. Na jeho základě nemůže být pisatelem zákonný a závětní dědic, ani osoba jim blízká. Z logiky věci ale vyplývá, že pisatelem by nemohla být ani osoba nevidomá, němá a neslyšící, a také by neměla být omezena ve své způsobilosti k právním úkonům. Pisatel by měl tedy splňovat požadavky uvedené v § 476e obč.zák., i když to zákon výslovně nevyžaduje. Nejvyšší soud ČR v této souvislosti uvedl ve svém rozhodnutí, že: *V případě, že svědek (pisatel, předčítatel) allografní závěti pořizené zůstavitelem, který nemůže číst nebo psát, nesplňuje podmínky vymezené § 476e a § 476f obč.zák. pouze ve vztahu k některému z více dědiců povolaných k dědění touto závětí, je tato závěť neplatná pouze v části týkající se tohoto dědice.*⁸³

Jak jsem již nastínila výše, pisatel může být zároveň i svědkem poslední vůle, nemůže však být předčitatelem. Na předčitatele jsou kladeny stejné požadavky jako na pisatele, může být také zároveň svědkem, nikoliv však pisatelem. Ani pisatel, ani předčítatel se na závěť podepsat nemusí, pokud ovšem nejsou svědky. Tito musí listinu podepsat bezpodmínečně.

Co se týče samotného okamžiku sepsání allografní závěti podle § 476c obč.zák. a současné přítomnosti všech svědků závěti, Nejvyšší soud ČR rozhodl v této otázce teprve nedávno: *Při pořizení allografní závěti postupem podle § 476c ObčZ. je nezbytné, aby všichni tři svědkové úkonu závěti, včetně pisatele a předčitatele, nejsou-li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle, při sepisu*

⁸² V § 476c obč.zák. je uvedeno, že se tato forma závěti vztahuje na osoby, jež nemůžou číst nebo psát. Z povahy věci tedy vyplývá, že pokud daná osoba nemůže psát (ale číst ano), nebo nemůže číst (avšak psát ano), postačí v prvním případě přítomnost pisatele a v druhém případě pouze předčitatele.

⁸³ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 22. září 2004, sp.zn. 30 Cdo 1765/2004, AD NOTAM, 2005, č. 4, str. 153-154.

listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli a při podpisu svědků“.⁸⁴

V této formě závěti je potřeba uvést, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, a v čem spočívá důvod této indispozice. Tento požadavek se jeví minimálně jako účelný, nikoliv bezpodmínečný.⁸⁵ Kromě toho musí být v této závěti uvedeno, kdo je pisatelem a kdo předčítatelem, a jakým způsobem zůstavitel závěť potvrdil. V neposlední řadě je nezbytnou náležitostí uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla poslední vůle třemi současně přítomnými svědky podepsána.

5.1.2.c. Speciální úprava zvláštní formy allografní závěti

Pořídít svou poslední vůli mohou také osoby nevidomé a neslyšící. Kromě tzv. úřední závěti mohou sepsat také soukromou závěť, a to se třemi svědky úkonu. Obč.zák. tuto možnost uvádí v § 476d odst. 3: „Osoby nevidomé mohou projevit poslední vůli též před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena.“ a v odst. 4 téhož ustanovení: „Osoby neslyšící, které nemohou číst nebo psát, mohou projevit poslední vůli formou notářského zápisu, nebo před třemi současně přítomnými svědky, ovládajícími znakovou řeč, a to v listině, která musí být tlumočena do znakové řeči“.

Nezbytnou součástí listiny podle § 476d odst. 5 obč.zák. je uvedení skutečnosti, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, dále jméno osoby, která listinu napsala a která ji nahlas přečetla. Nesmí také chybět způsob, jakým zůstavitel potvrdil, že jde o jeho poslední vůli. Jestliže je zůstavitel osobou neslyšící, která nemůže číst nebo psát, je nezbytné, aby všichni tři svědci ovládali znakovou řeč, aby závěť byla přetlumočena do znakové řeči a aby tato skutečnost byla v listině uvedena. Samozřejmou součástí jsou podpisy svědků.

⁸⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 4. května 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 4, str. 149.

⁸⁵ Holub, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1. 2. vydání.* Praha: Linde Praha, 2003, str. 672.

5.1.3. Závěť sepsána formou notářského zápisu – tzv. úřední závěť

Tato forma pořízení pro případ smrti představuje určitou alternativu k výše uvedeným druhům závětí, tj. k holografní i allografní. Dá se říci, že jde o univerzální formu závěti. Existují však dva případy, kdy se tímto způsobem závěť sepisuje obligatorně. V prvním tehdy, sepisuje-li závěť nezletilec, v druhém případě, zřizuje-li se závětí nadace.

Na rozdíl od předchozích typů tzv. soukromých závětí, závěť pořízená formou notářského zápisu má charakter veřejné listiny a je označována jako tzv. úřední závěť. Notář zde plní úlohu určitého garanta v tom smyslu, že budou dodrženy všechny zákonné náležitosti. Pořizovatel poslední vůle je notářem náležitě poučen, jakým způsobem může naložit se svým majetkem, poté formuluje vůli pořizovatele do písemné podoby. Notář může pořizovateli poslední vůle podat radu, jak nejvhodněji vyjádřit svůj projev vůle tak, aby byl v souladu se zákonem a jinými právními předpisy. Dále může pořizovatele poučit o tom, jaké následky by mohla jeho závěť vyvolat v budoucím řízení o dědictví. Obecně vzato, notář svým postavením minimalizuje prostor pro vznik budoucích sporů. *V případě sporu o platnost závěti leží důkazní břemeno na tom, kdo popírá její platnost. U soukromých závětí je tomu právě naopak, důkazní břemeno má ten, kdo tvrdí, že je závěť platná.*⁸⁶

Notář má také právo, a v některých případech dokonce povinnost, sepsání závěti odmítnout (§ 53 zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a notářské činnosti, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „notářský řád“). Povinen odmítnout je především tehdy, jestliže i přes poučení pořizovatel trvá na závěti, jež nebude splňovat zákonné náležitosti. V tomto ohledu je ze zákona povinen sepsání závěti odmítnout. Stejný důsledek, tj. odmítnutí sepsat závět, by měla i taková skutečnost, kdy je notář nebo osoba jemu blízká na závěti účastna. Notář také může kdykoliv odmítnout sepsat závěť, jestliže pořizovatel nesloží bez závažného důvodu přiměřenou zálohu na odměnu notáře (§ 53 odst. 2 notářského řádu).

Notářský zápis o závěti musí splňovat vedle obecných formálních náležitostí také náležitosti pro závěti sepisované za účasti svědků, tlumočnicka a důvěrníka. Co se týče obecných náležitostí, ty jsou upraveny v § 59 notářského řádu.

⁸⁶ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 86.

Ten mimo jiné uvádí, že datum sepsání notářského zápisu, výše peněžitého plnění a délka lhůt se vypisují zásadně slovy. Rovněž spoluvlastnické podíly a číselné označení stran notářského zápisu jsou vypsány slovy. Na konci notářského zápisu se podepisuje pořizovatel, případně tlumočník, důvěrník nebo svědek. Notář je podepsán úplně na konci, za ním vkládá otisk notářského úředního razítka. Jednotlivé náležitosti notářského zápisu jsou podrobně uvedeny v § 63 notářského řádu.

Notářský zápis se sepisuje v českém jazyce, nerozumí-li mu pořizovatel závěti, je nutné k zápisu přizvat tlumočníka.⁸⁷ Vedle osoby tlumočníka se musí při sepisování závěti zajistit přítomnost svědků nebo důvěrníka, jde-li o osobu, která nemůže číst nebo psát. Jejich přítomnost však není nutná, jestliže mohou tyto osoby zjistit obsah tohoto úkonu prostřednictvím technických pomůcek nebo speciálních přístrojů. Podmínkou je také to, že se dokážou sami vlastnoručně na závěť podepsat (§ 65 odst. 2 notářského řádu). V úvodu notářského zápisu je třeba uvést, že byli přibráni svědci, a důvod jejich přítomnosti. Na závěr je potřeba notářský zápis opatřit doložkou, že svědci byli účastni celého průběhu sepisování závěti. Tuto skutečnost stvrdí svými vlastnoručními podpisy.

Notářský řád upravuje tuto oblast ještě podrobněji a rozlišuje mezi osobami hluchými či němými, které nemohou číst nebo psát. Jestliže osoba hluchá nebo němá umí číst a psát, pak přibrání svědků v souladu s notářským řádem není nutné. V opačném případě, jestliže nemůže číst ani psát, je potřeba kromě dvou svědků přivolat navíc důvěrníka. Tato osoba může být i osobou blízkou pořizovateli a pořizovatel se s ní během sepisování dorozumívá. I v tomto případě účast svědků a důvěrníka není bezpodmínečná. Pořizovatel ale musí být schopen seznámit se s obsahem závěti prostřednictvím speciálních přístrojů nebo jiných technických pomůcek. Pak se může zápis provést bez svědků a důvěrníka.

Co se týče způsobilosti svědků, platí v podstatě to samé, co bylo řečeno u allografní závěti. Musí mít plnou způsobilost k právním úkonům, musí být schopni číst a psát a nemohou být osobami blízkými účastníkům notářského zápisu. Svědkem nemohou být ani pracovníci notáře, který zápis vyhotovuje. Na osobu důvěrníka jsou kladeny stejné požadavky jako na svědky úkonu, kromě jedné,

⁸⁷ V souladu se zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů, musí být tlumočník ustanoven soudem.

a tou je vyloučení osoby blízké pořizovateli. V případě důvěrníka se tato podmínka neuplatní.

V případě sepisování závětí formou notářského zápisu se neuplatní příslušnost, např. podle místa trvalého bydliště či pobytu. Každý si může svobodně zvolit, u jakého notáře svou poslední vůli sepíše.

Závěť je ihned po jejím vyhotovení uložena v listinné podobě v kanceláři notáře, pod uzávěrou, do kovové skříně. Každá závěť je součástí sbírky notářských zápisů, do nichž se notářské zápisy podle pořadí běžných čísel rejstříků N-NZ ukládají, a to pro každý rok samostatně. Do seznamu se zapisují závěti přidělené notáři okresním soudem podle § 114 notářského řádu, dále ty, které byly notářem sepsány, a ty, které byly přijaty notářem do jeho úschovy.

V souvislosti s notářskou činností je potřeba také zdůraznit povinnost mlčenlivosti o všech skutečnostech, které se mohou dotýkat oprávněných zájmů účastníků. Tato povinnost se vztahuje na notáře, zaměstnance a jiné pracovníky notářské samosprávy a také na ty, kteří již tuto činnost nevykonávají. S povinností mlčenlivosti souvisí i omezená možnost nahlížení do spisů notáře a jejich zapůjčování. Co se týče závětí, listin o odvolání a vydědění, zde je úprava mnohem přísnější. *Podle § 90 notářského řádu z notářských zápisů o závětech nebo o vydědění nelze vydat jejich stejnopisy, ale pouze prosté opisy, tj. bez doložky o souhlasu opisu s prvopisem listiny. I tak lze vydat takový opis pouze pořizovateli nebo jeho zmocněnci, který se prokáže plnou mocí s úředně ověřeným podpisem. V rozporu s tímto je ale § 5 odst. 3 zákona o nadacích, které vyžaduje k zápisu nadace či nadačního fondu do rejstříku doložení nadační listiny, tj. závěti, kterou se nadace zřizuje.*⁸⁸ Po smrti pořizovatele mají právo k nahlížení do notářského zápisu pouze právní nástupci pořizovatele a jejich právní zástupci.

⁸⁸ Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 100.

6. Úschova závěti

V okamžiku, kdy pořizovatel závěti sepiše svou poslední vůli (a nejedná se o závěť formou notářského zápisu), záleží zcela na něm, jak s ní naloží. Může ji uschovat u sebe, může ji svěřit například jinému rodinnému příslušníkovi či známému do úschovy, v krajním případě ji může i zničit. Pořizovatel však může využít ještě jednu možnost, a to uschovat závěť u notáře. Může se obrátit na kteréhokoliv notáře v České republice a dostává se mu tím záruky, že závěť nebude poškozena, její obsah zůstane až do jeho smrti utajen, a s jeho majetkem bude naloženo opravdu tak, jak v závěti zamýšlel.

Agenda notářských úschov patří mezi základní druhy notářské činnosti, která je vymezena v § 2 notářského řádu. Zákonný postup přijímání úschov je pak vymezen v § 81 an. notářského řádu. Vedle úschovy závěti je notář oprávněn přijímat i jiné listiny nebo také peníze. Na závěť jsou však kladeny, co se týče její úschovy, mnohem přísnější nároky než na ostatní listiny. Tato skutečnost je odůvodněna především tím, že závěť má jak pro pořizovatele, tak pro jeho dědice zvláštní význam. Nejde pouze o majetkovou, ale do značné míry i morální povahu této listiny. Základní rozdíl spočívá především v nakládání se závětí a jinými listinami, uloženými v notářské úschově. Závěť po dobu života jejího pořizovatele nepřísluší nikomu včetně notáře nebo policie otevřít nebo ji vydat, ledaže by o to požádal sám pořizovatel, a závěť by pak byla vydána jemu nebo jeho zmocněnci. Postup při jejím nakládání je upraven v § 82 až 84 notářského řádu. Zatímco ostatní listiny jsou v úschově notáře zejména právě za tímto účelem, tj. za účelem jejich vydání dalším osobám.

Závěť může být uložena do úschovy jejím pořizovatelem, jeho zmocněncem, v ojedinělých případech může být poslána také poštou. V případě přijetí závěti do úschovy se sepisuje protokol. Ten musí obsahovat podle § 82 a § 83 notářského řádu tyto náležitosti:

- místo a dobu převzetí závěti,
- jméno a příjmení (případně i rodné příjmení), rodné číslo (není-li nebo nelze-li zjistit, pak datum jeho narození) a bydliště pořizovatele,
- údaj, že se jedná o závěť,

- údaj o tom, že závěť byla převzata a přijata do úschovy,
- údaj o poučení o formách a obsahových náležitostech závěti.

V případě, že by závěť předkládal zmocněnec pořizovatele, pak se jedno vyhotovení protokolu o úschově závěti předá zmocněnci a jedno se zašle pořizovateli.

Notář je povinen při přijetí závěti do úschovy posoudit její obsah z hlediska případných obsahových či formálních nedostatků a poučít o nich pořizovatele, resp. žadatele o úschovu. Pokud na nich tento žadatel trvá, nesmí notář i přes toto upozornění úschovu závěti odmítnout. Všechny zjištěné nedostatky pečlivě zaznamená do protokolu a uvede, že žadatel byl na tyto vady výslovně upozorněn a poučen o jejich případných následcích v dědickém řízení. *Tímto se chrání před případnou odpovědností za škodu, která by mohla v této souvislosti v dědickém řízení z důvodů neplatnosti závěti vzniknout.*⁸⁹

Přijaté závěti se ukládají podle § 32 předpisu přijatého sněmem Notářské komory České republiky podle § 37 odst. 3 písm. m) notářského řádu, k němuž udělilo souhlas Ministerstvo spravedlnosti České republiky podle § 37 odst. 4 notářského řádu (dále jen „kancelářský notářský řád“) do obálky. Ta je pak řádně zalepena, na její vnější straně se vyznačí běžné číslo seznamu závětí, jméno, příjmení a rodné číslo (pokud není možné jej zjistit, pak datum narození). Poté se tyto obálky se závěťmi ukládají do trezoru nebo do kovové skříně v kanceláři notáře, případně do banky - do bezpečnostní schránky notáře.

6.1. Centrální evidence závětí (CEZ)

Tento neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, provozuje a spravuje Notářská komora České republiky v rámci centrálního informačního systému, eviduje vedle závětí také listiny o vydědění a o jejím odvolání, o odvolání závěti a listiny o správě dědictví (§ 35a odst. 1 notářského řádu). Centrální evidence závětí vznikla na základě předpisu přijatého sněmem Notářské komory České republiky dne 10. listopadu 2000, podle § 37 odst. 3 písm. o) notářského řádu, k němuž udělilo souhlas Ministerstvo spravedlnosti České republiky dne 6. prosince 2000,

⁸⁹ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 94.

podle § 37 odst. 4 notářského řádu (dále jen „předpis o CEZ“). Tento neveřejný seznam začal plně fungovat od 1. ledna 2001.

Odpadá tak dřívější oznamovací povinnost pořizovatele, který se po přijetí závěti do úschovy odstěhoval do jiného obvodu působnosti soudu. Při nesplnění této povinnosti zůstala závěť v evidenci původního soudu a v dědickém řízení, konaném u soudu, v jehož obvodu měl zůstavitel poslední bydliště, tak existence závěti nevyšla najevo.⁹⁰ Nyní tedy v případě smrti zůstavitele soud zjistí dotazem směřovaným na Notářskou komoru České republiky, zda zůstavitel zanechal závěť nebo listinu o vydědění, evidovanou v CEZ, popřípadě u jakého notáře či soudu je uložena.

Do CEZ jsou notáři povinni zapisovat údaje nejen přijatých závětí do notářské úschovy, ale i těch závětí, které byly pořizeny formou notářského zápisu. Postup se u obou případů nijak neliší a je upraven v předpisu o CEZ.

Do centrálního seznamu se evidují tedy tyto údaje:

- jméno, příjmení, rodné číslo pořizovatele (není-li známo, datum narození) a bydliště pořizovatele,
- běžné číslo seznamu závětí, vedeného notářem, u něhož je závěť uložena, nebo běžné číslo seznamu závětí soudu, u něhož je závěť uložena,
- jméno, příjmení a sídlo notáře, u něhož je závěť uložena, nebo název a sídlo soudu, u něhož je závěť uložena.

Předpis o CEZ dále upravuje například postup při změně a výmazech zápisů z evidence, při sdělování údajů z evidence po smrti pořizovatele nebo výši odměny za sdělení údajů z centrální evidence.⁹¹ Výmaz všech údajů z CEZ je možný tehdy, zažádá-li pořizovatel či jeho zmocněnec o vydání závěti z úschovy notáře. Jinak má za života pořizovatele přístup k evidovaným údajům pouze notář, u něhož je závěť uložena, a Notářská komora České republiky. Po smrti pořizovatele přísluší sdělení evidovaných údajů pověřeným orgánům nebo osobám výhradně Notářské komoře České republiky.

Závěť, pokud má splnit svůj účel, zůstává většinou v notářské úschově až do smrti jejího pořizovatele. Ovšem pokud pořizovatel nebo jeho zmocněnec, který se prokáže

⁹⁰ Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 99.

⁹¹ Za každé jednotlivé sdělení údajů z CEZ přísluší Notářské komoře České republiky odměna ve výši 50,- Kč + DPH.

plnou mocí⁹², zažádá o vydání závěti z úschovy, musí mu být vyhověno (§ 84 odst. 1 notářského řádu). O této skutečnosti sepíše notář protokol (§ 84 odst. 2 notářského řádu) a poté provede výmaz všech údajů o této závěti z CEZ (§ 6 odst. 4 předpisu o CEZ).

⁹² Pravost podpisu požizovatele na plné moci musí být úředně ověřena (§ 84 odst. 1 notářského řádu).

7. Zrušení závěti

Osud sepsané závěti je po dobu života jejího pořizovatele zcela v jeho rukou, což je také jeden z projevů testovací svobody zůstavitele. Proto v případě, že se pořizovatel rozhodne sepsanou závěť jedním ze zákonných způsobů zrušit, nemůže mu být v tomto jednání nikým nebo ničím platně zabráněno. Na rozdíl od většiny zahraničních právních úprav, je naše právní úprava v souvislosti se zrušením závěti velmi strohá. Otázky, vyvstávající v této souvislosti, jsou proto ponechány na judikatuře. Věnuje se jí pouze § 480 obč. zák., který ve svém znění uvádí taxativní výčet způsobů, kterými je možné závěť zrušit:

- závěť se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát,
- nebo odvoláním závěti, které musí mít formu stejnou, jaké je třeba u závěti,
- nebo zničením listiny, na níž byla závěť napsána.

Závěť nabude účinnosti okamžikem smrti jejího pořizovatele, během jeho života zůstává platnou (v případě, že splňuje všechny zákonné náležitosti), a to i v případě, že bude jedním z taxativně vymezených způsobů v § 480 obč.zák. zrušena. *Její platnost se totiž posuzuje podle okolností existujících v době, kdy byl tento úkon učiněn. Zrušení závěti tak nelze podřadit pod žádné ustanovení zákona upravující neplatnost právního úkonu (§ 37 an. obč.zák.), takže zrušenou závěť nelze považovat za neplatnou, pouze za právně neúčinnou, jelikož její účinnost byla derivována pozdějším právním úkonem.*⁹³

7.1. Zrušení závěti pozdější platnou závětí

Původní závěť v souladu s § 480 odst. 1 obč.zák. může být zrušena pozdější platnou závětí, pokud tato původní vedle ní nemůže obstát. Novější závěť zrušuje starší buď v celém jejím rozsahu, nebo pouze částečně. V prvním případě nová závěť překrývá zcela obsah původní závěti, v druhém případě jen zčásti (např. k osobě, která byla původně ustanovena univerzálním dědicem celého majetku zůstavitele, přibude další dědic, jemuž připadne jednotlivá věc z tohoto majetku, zbylý majetek zůstane

⁹³ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 97.

původnímu dědici). Novější ustanovení závěti tedy platí v plném rozsahu, starší jen do té míry, pokud nejsou v rozporu se závětí novější. Závěť se zrušuje již samotným okamžikem pořízení pozdější závěti, jestliže vedle ní nemůže původní závěť obstát. Nikoliv až okamžikem smrti zůstavitele. Pořizovatel nemusí tuto skutečnost, tj. že novou závětí ruší závěť starou, v nové závěti výslovně uvést. Děje se tak přímo ze zákona.

Nová závěť nemusí mít stejnou formu jako závěť původní, musí ovšem splňovat, stejně jako původní závěť, všechny zákonné požadavky a náležitosti.

Stejný účinek jako novější závěť může mít i pozdější listina o vydědění, pokud nemůže vedle závěti obstát. Platí to také naopak, je to v podstatě bráno jako konkludentní projev vůle zůstavitele o zrušení listiny o vydědění.

7.2. Zrušení závěti jejím odvoláním

Tento projev vůle zůstavitele musí mít stejnou formu, jaké je potřeba k platnému pořízení závěti (§ 480 odst. 1 obč.zák.). O listině o odvolání závěti jako o samostatném pořízení pro případ smrti je pojednáno podrobněji v samostatné kapitole.

7.3. Zrušení závěti zničením její listiny

Tento způsob zrušení závěti přichází v úvahu pouze u tzv. soukromých závětí, tj. u allografní a holografní závěti. Navíc v případě, kdy ji má zůstavitel uloženou u sebe nebo u jiné soukromé osoby, nikoliv u notáře. Jestliže zůstavitel sepsal závěť formou notářského zápisu nebo ji uložil do notářské úschovy, je zničení závěti naprosto a bezvýhradně vyloučeno.

Závěť může být zničena například jejím spálením, roztrháním, přeškrtnutím textu nebo podpisu a data, jež v ní jsou uvedeny. I k tomuto, v podstatě faktickému úkonu, je zapotřebí pořizovací způsobilost, protože je nutné projevenou vůlí, nevzbuzující pochybnosti, vyvolat zamýšlené právní následky. Vždy se však musí jednat o úmyslné jednání, které vyplývá ze zůstavitelovy vůle. V této souvislosti je třeba zdůraznit, že k tomuto jednání je oprávněn pouze její pořizovatel, nikoliv jiná osoba.

V případě, že by se tohoto chování dopustil dědic zůstavitele, znamenalo by to jeho dědickou nezpůsobilost podle § 469 obč.zák. Jestliže někdo tvrdí, že ke zničení došlo neúmyslně, náhodou či pouhým nedopatřením, důkazní břemeno je v tomto případě na jeho straně.

V návrhu občanského zákoníku je zrušení závěti věnováno více prostoru, než je tomu v současné platné právní úpravě. Ustanovení § 1318 až 1324 Návrhu jsou přesnější a podrobnější. Návrh hovoří o dvou způsobech zrušení závěti, tj. o pořízení nové, vedle které nemůže původní závěť obstát, a o odvolání závěti. To může mít dvě formy, a to výslovnou, jež musí mít stejné náležitosti jako závěť, a učiněnou mlčky. Pod tuto formu Návrh podřazuje zničení listiny, na níž je závěť napsána. Výslovně také uvádí, že v případě existence více stejnopisů, na nichž je závěť vyhotovena, je potřeba k jejímu zrušení zničení všech těchto listin. Na rozdíl od současné právní úpravy, kdy není tato záležitost vyřešena a stala se proto předmětem diskuze. Odborná veřejnost však většinou zastává názor, který se shoduje s úpravou obsaženou v Návrhu. Totiž, že je zapotřebí ke zrušení závěti zničení všech stejnopisů, a jestliže je pořizovatel nemůže dohledat, závěť tak musí zrušit buď pořízením nové závěti, nebo jejím odvoláním.

8. Další samostatné druhy pořízení pro případ smrti

8.1. Listina o odvolání závěti

Ačkoliv obč.zák. v žádném svém ustanovení nehovoří o listině o odvolání závěti jako o samostatném druhu pořízení pro případ smrti, o.s.ř. a notářský řád ji ve svých ustanoveních zmiňují a označují ji společně se závětí, listinou o vydědění a listinou o odvolání vydědění legislativní zkratkou „závěť“ (§ 175c o.s.ř. a § 35a odst. 1 notářského řádu).

Podle § 480 odst. 1 obč.zák. musí mít listina o odvolání stejnou formu, jaká je třeba k závěti. Není ale nutné, aby se listina shodovala s formou, kterou byla napsána závěť a která má být touto listinou odvolána. Stačí, aby pro její sepsání byla zvolena kterákoliv platná forma závěti. Dojde-li však k odvolání závěti pořízené formou notářského zápisu rovněž notářským zápisem, vyznačí se tato skutečnost v CEZ.

Většinou je však v praxi listina o odvolání součástí nové závěti, kterou zůstavitel pozměňuje a nově upravuje rozdělení svého majetku.

Listinou může pořizovatel odvolat například jen určitá ustanovení sepsané závěti, stejně jako lze tímto jedním úkonem odvolat i více sepsaných závětí, které zůstavitel kdy pořídil.

V případě, že pořizovatel odvolal sepsanou závěť, před níž již jednu závěť pořídil a která byla odvolanou závětí zrušena, nabízí se otázka, na kterou odborníci nezastávají shodný názor. V praxi se nejedná o ojedinělý případ a problém spočívá v tom, zda jde pod tímto úkonem pořizovatele, tj. odvoláním později sepsané závěti, chápat konkludentní projev jeho vůle o tom, že tím znovu uvádí v platnost původní závěť. Krajský soud svým rozhodnutím rozhodl takto: *Platná závěť pozdější zrušuje závěť předcházející, pokud vedle ní nemůže obstát, již okamžikem, kdy byla zřízena. Na skutečnost, že závěť předcházející byla zrušena závětí pozdější, nemá žádný vliv, zda pozdější závěť existovala ještě v okamžiku smrti zůstavitele, nebo zda ji zůstavitel ještě za svého života odvolal, zrušil další závěti nebo zničil listinu, na níž byla závěť sepsána. Odvoláním, zrušením, či zničením pozdější závěti nedojde k obnovení závěti*

*předcházející.*⁹⁴ Opačný názor je obsažen jednak v Návrhu, jednak se také objevil v odborné literatuře. V § 1324 Návrhu je výslovně uvedeno, že odvolá-li zůstavitel novější závět' a starší uchová, nabude tato starší závět' znovu účinnost. V důvodové zprávě se toto ustanovení opírá o to, že daná úprava odpovídá současným evropským standardům, a dále je tímto nanejvýš šetřena vůle zůstavitele. Ten tímto krokem, tj. jestliže nezničil původní listinu, dává najevo, aby došlo k dědickému nástupnictví dle této původní závěti. Podle mého názoru však, pakliže nedošlo k výslovnému projevu vůle zůstavitele, který má náležitosti závěti podle § 477 odst. 1 obč. zák., nelze takovému jednání zůstavitele přisuzovat žádné právní následky. V případě, že by tedy nepořídil novou závět' v souladu se zákonnými požadavky, po jeho smrti by měla, podle mého názoru, nastoupit zákonná dědická posloupnost.

8.2. Listina o vydědění

Vydědění jako významnému právnímu institutu v oblasti dědického práva jsem se věnovala v této práci samostatně v souvislosti s obsahovými náležitostmi závěti. Ačkoliv je totiž vydědění v praxi ve většině případů součástí závěti, je listina o vydědění samostatným druhem pořízení pro případ smrti.

V listině o vydědění musí zůstavitel uvést jednak potomka, kterého se chystá vydědit, jednak pod sankcí neplatnosti tohoto úkonu jeden z taxativně vypočtených důvodů vydědění (§ 469a odst. 3 obč.zák.). *Zůstavitel nemusí přesně formulovat důvod vydědění podle litery zákona, je však třeba, aby bylo zřejmé, o jaký důvod se jedná a podrobněji jej rozvést, aby nedošlo v budoucnu k případným sporům.*⁹⁵ Skutkový stav, jež je rozhodný pro vydědění, je směrodatný pouze z doby pořízení listiny o vydědění nebo z doby předcházející. Je vyloučeno, aby tento právní úkon byl učiněn pro případ, který může nastat v budoucnu.

Zůstavitelův úkon je tedy výslovný, osobní a podléhá přísnému formalismu.

⁹⁴ Srov. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 26. července 1999, sp.zn. 18 Co 385/98, *AD NOTAM*, 2000, č. 3, str. 66.

⁹⁵ Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, str. 107.

V případě, že zákonná formulace důvodu o vydědění, který není v listině nijak podrobněji rozveden, vyvolá o její platnosti pochybnosti, soud postupuje podle § 175k odst. 2 o.s.ř. *Důkazní břemeno tak v soudním řízení, tj. prokázání důvodu pro vydědění, leží na straně dědiců, kteří by dědili za předpokladu, že by vydědění bylo platné. V opačném případě, je-li uveden konkrétně důvod, pro který byl potomek vyděděn, vyvrácení pravdivosti tohoto tvrzení leží v řízení před soudem na vyděděném potomkovi.*⁹⁶

Listina o vydědění musí splňovat stejné obsahové a formální požadavky, které musí splňovat platně pořízená závěť. Rovněž tak může být i listina o vydědění zrušena jedním ze způsobů uvedených v § 480 obč.zák. pro závěť.

Zásadní změnou oproti stávající přísně formální úpravě v Návrhu představuje upuštění od povinnosti uvádět v listině důvod vydědění. V případě, že jej zůstavitel neuvede, má vyděděný potomek právo na svůj neopomenutelný podíl, ledaže mu bude zákonný důvod pro vydědění prokázán.

I za těchto okolností je, podle mého názoru, nanejvýš účelné, aby zůstavitel důvod vydědění v listině uvedl. Jestliže totiž sepsal listinu o vydědění, lze z tohoto projevu vůle usoudit, že jeho cílem skutečně bylo svého potomka vydědit. Po jeho smrti, kdy listina o vydědění nabude účinnosti, již nebude moci tento úkon vysvětlit a obhájit, proto se může také stát, že jeho záměr nebude uskutečněn.

⁹⁶ Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007, str. 91.

9. Úprava dědického práva v návrhu občanského zákoníku

Naše současná právní úprava dědického práva je oproti zavedeným západoevropským kodifikacím, které věnují dědickému právu pravidelně několik set ustanovení, ve svém rozsahu velmi podceněna a zkrácena.⁹⁷ V mnoha případech jsou proto sporné otázky doplňovány judikaturou, které se však ve svých rozhodnutích často rozcházejí s názory odborné literatury. Důsledkem této skutečnosti je pak velmi mnoho nesrovnalostí a nejasností, které především neprospívají laické veřejnosti. Dědicové zůstavitele jsou poté nuceni v některých případech v rámci řízení o vypořádání dědictví řešit nastalé problémy, na něž neexistuje ucelený názor.

*Důvodnost rozšíření dosavadní úpravy dědického práva je ospravedlněna také tím, že jde o úpravu významnou především z hlediska přirozené úcty k zemřelému člověku a respektu k jeho posledním přáním, která případně projevil.*⁹⁸

V Návrhu je úprava dědického práva systematicky zařazena do druhé hlavy, třetí části (první hlava upravuje práva věcná). Důvod tohoto zařazení je ten, že práva věcná jsou stejně jako dědické právo shrnuta do kategorie absolutních majetkových práv.

Dědickému právu je v této třetí části věnováno 222 paragrafů (§ 1240 až 1461) a hlava o dědickém právu je vnitřně členěna takto:

Díl 1: Právo na pozůstalost

Díl 2: Pořizení pro případ smrti

Oddíl 1: Všeobecná ustanovení

Oddíl 2: Závěť

Pododdíl 1: Obecná ustanovení

Pododdíl 2: Forma závěti

Pododdíl 3: Vedlejší doložky závěti

Pododdíl 4: Zrušení závěti

⁹⁷ Obč.zák. věnuje současné úpravě dědického práva 36 paragrafů, zatímco například Rakouský občanský zákoník (ABGB) upravuje dědické právo v bezmála třech stech paragrafech (§ 531 až 824), Německý občanský zákoník (BGB) obsahuje úpravu dědického práva v § 1922 až 2385.

⁹⁸ Srov. Eliáš, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, *AD NOTAM*, 2003, č. 5, str. 98.

Oddíl 3: Dědická smlouva

Díl 3: Odkaz

Oddíl 1: Všeobecná ustanovení

Oddíl 2: Zvláštní pravidla o jednotlivých druzích odkazu

Pododdíl 1: Při odkazu věci určitého druhu

Pododdíl 2: Při odkazu určité věci

Pododdíl 3: Při odkazu pohledávky

Pododdíl 4: Při jiných odkazech

Oddíl 3: Nabytí odkazu

Díl 4: Zákonná posloupnost

Díl 5: Povinný díl. Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Oddíl 1: Nepominutelní dědicové

Oddíl 2: Vydědění

Oddíl 3: Ochrana nepominutelného dědice

Oddíl 4: Výpočet povinného dílu

Oddíl 5: Započtení na povinný díl a dědický podíl

Díl 6: Právo některých osob na zaopatření

Díl 7: Přejedání pozůstalosti na dědice

Oddíl 1: Dědická přihláška

Oddíl 2: Správa pozůstalosti a její soupis

Oddíl 3: Potvrzení dědictví

Oddíl 4: Rozdělení pozůstalosti

Oddíl 5: Závazky postihující dědice

Oddíl 6: Zcizení dědictví⁹⁹

Z tohoto přehledu je jasné, že navržená budoucí úprava dědického práva je jednak obsáhlejší než stávající, jednak jsou v ní obsaženy nové instituty dědického práva. Mezi ně patří dědická smlouva, odkaz a povinný díl. O vybraných obsahových a formálních náležitostech závěti, které také zaznamenávají změny v navrhované osnově zákoníku, bylo pojednáno v rámci jednotlivých kapitol a podkapitol této práce.

⁹⁹ *Návrh občanského zákoníku (Část první až čtvrtá) - návrh pracovní komise* [online]. Justice, [cit. 15. února 2008]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=16313>>.

Nyní se pokusím nastínit základní charakteristické znaky a případný účel dědické smlouvy a odkazu, coby zamýšlených institutů dědického práva.

9.1. Dědická smlouva jako nový dědický titul

Dědická smlouva je dědickým titulem v mnoha zahraničních právních úpravách. Ve svých občanskoprávních kodexech ji má například Rakousko, Německo, nebo Francie. Návrh ji znovu zavádí do naší právní úpravy, jelikož dědická smlouva byla součástí občanskoprávní úpravy do roku 1950. Poté byla občanským zákoníkem s účinností od 1. ledna 1951 ze soukromého práva odstraněna. Dědická smlouva je obsažena v § 1325 až 1336 Návrhu.

Oproti závěti, která je jednostranným neadresným úkonem, je dědická smlouva dvoustranné jednání, ve kterém jedna strana (zůstavitel) povolává druhou stranu za dědice své pozůstalosti nebo její části. Tato druhá strana pak své ustanovení za dědice přijímá. Zatímco u závěti je tedy zůstavitel zcela svobodný v rozhodnutí, týkající se případné změny či zrušení svého posledního pořízení, u dědické smlouvy už tomu tak není. V případě jejího rozvázání či změny je zapotřebí souhlasu druhé strany, jako u každé jiné smlouvy.

Jedná se tedy o smíšený právní útvar mezi smlouvou a závětí, který obsahuje závazné, dvoustranné ustanovení za dědice. Vztahují se proto na ni jak ustanovení o smlouvě, tak o závěti. Navíc ten, kdo chce dědickou smlouvu uzavřít, musí mít vedle pořizovací způsobilosti také způsobilost smluvně se zavázat.¹⁰⁰

Dědickou smlouvu může uzavřít pouze osoba zletilá a plně svéprávná (§ 1326 odst. 1 Návrhu). Určitou výjimku představuje § 1327 odst. 2 Návrhu. Ten připouští, aby osoby, jež byly ve své svéprávnosti omezeny z důvodu závislosti na alkoholu, psychotropních látkách nebo podobných přípravcích a jodech, anebo na hráčské vášni, mohly uzavřít dědickou smlouvu. V této možnosti jsou však omezeni, protože mohou dědickou smlouvou pořídit pouze o majetku, o kterém jsou způsobilí pořídit závěti.

¹⁰⁰ Šešina, M. Diskuze o návrhu nového občanského zákoníku II., *AD NOTAM*, 2005, č. 5, str. 168.

Dědická smlouva musí být uzavřena formou notářského zápisu, protože § 1325 odst. 1 Návrhu vyžaduje k její platnosti formu veřejné listiny.¹⁰¹ Dále je zůstavitel omezen při uzavření dědické smlouvy tím, že musí ponechat jednu čtvrtinu své pozůstalosti nedotčenou, aby k ní mohl povolát dědice nebo odkazovníky mimosmluvně, resp. jednou z forem závětí (§ 1327 odst. 1 Návrhu).

V případě, že je v dědické smlouvě obsažena podmínka, postupuje se podle obecných ustanovení o podmínkách v právních úkonech. Rozvazovací podmínku však v dědické smlouvě užít nelze (§ 1329 Návrhu).

Dědickou smlouvou se zakládají majetková práva pro případ smrti. Dědictví, které z této smlouvy vzniká, předpokládá zůstavitelovu smrt a nastoupení účinků z této smlouvy pro dědice. Nijak se tím ale nedotýká majetkových poměrů smluvních stran za jejich života. Proto není zůstavitel v nakládání se svým majetkem nijak omezen a smluvnímu dědici tedy případně po zůstavitelově smrti tolik, kolik z majetku zůstavitele zbude (§ 1330 Návrhu). *Nelze tedy ani požadovat zajištění na budoucí dědictví nebo přenést či jinak převést právo na budoucí dědictví ze smluvního dědice na jinou osobu.*¹⁰²

Ustanovení § 1335 odst. 1 Návrhu připouští možnost uzavření dědické smlouvy mezi manželi a § 1335 odst. 2 Návrhu tuto možnost rozšiřuje také na snoubence. Účinnost této smlouvy ovšem nastane až uzavřením manželství. Prvou možností při uzavření tohoto typu dědické smlouvy je, že jeden z manželů, resp. snoubenců, povolává ve smlouvě druhého z nich za dědice nebo za odkazovníka¹⁰³ a ten toto povolání přijímá. Druhou možností pak je, že se manželé, resp. snoubenci, povolávají navzájem za dědice nebo odkazovníky. Případný rozvod nemá vliv na trvání této dědické smlouvy, ledaže by ji zrušil soud na návrh jednoho z manželů (§ 1336 odst. 1 Návrhu).

¹⁰¹ Podle § 1334 Návrhu sice v případě nesplnění zákonné podmínky dědické smlouvy jako veřejné listiny nebude dědická smlouva platná, avšak může mít platnost závěti, pokud splňuje všechny náležitosti závěti.

¹⁰² Šešina, M. Diskuze o návrhu nového občanského zákoníku II., *AD NOTAM*, 2005, č. 5, str. 169.

¹⁰³ Odkazovníkem je ten, jenž má právo na vydání předmětu odkazu vůči té osobě, kterou zůstavitel odkazem obdržel. Může jím být buď dědic, nebo, v případě dalšího odkazu, jiný odkazovník.

9.2. Odkaz

Náš obč.zák. nevymezuje rozdíl mezi odkazem a dědictvím, čímž se výrazně odlišuje od obecného chápání těchto dvou institutů. *Zatímco dědictví představuje podíl na pozůstalosti, odkaz reprezentuje pouze určitou věc z pozůstalosti (případně několik věcí). Navíc při odkazu nastává singulární sukcese odkazovníka na rozdíl od univerzální sukcese dědické.*¹⁰⁴ Zásadní rozdíl oproti současnému právnímu stavu spočívá také v tom, že zatímco obč.zák. nečiní rozdíl mezi dědicem a odkazovníkem, v Návrhu je dědic pouze ten, komu připadne buď celá pozůstalost, nebo podíl z ní. Osoba, které je určena pouze určitá věc či jiná majetková hodnota, je odkazovníkem. V tomto případě je tedy zcela patrný rozdíl mezi dědicem a odkazovníkem a je vyloučeno, aby byli jedna a táž osoba.

Je zcela na rozhodnutí zůstavitele, zda-li odkaz určí některému z dědiců, nebo osobě, která dědicem není.

Odkaz musí mít formu některého z platných pořízení pro případ smrti, tj. buď závěti, nebo dědické smlouvy. Dále je zapotřebí pořizovací způsobilosti zůstavitele, způsobilého odkazu i způsobilého odkazovníka (§ 1337 odst. 1 Návrhu).¹⁰⁵ Není pravidlem, že předmětem odkazu musí být pouze hmotná věc, ale může jím být i jiná hodnota (například stipendium).

*Vlastnické právo k odkázanému předmětu se nabývá stejně jako při převodech, protože v poměru osoby obtížené odkazem a odkazovníkem se o nic jiného právně nejedná.*¹⁰⁶

Předmětem odkazu může být věc zůstavitele, stejně jako věc jiná. Obecně však platí, že odkazem lze obtížit jen osobu, která má z pozůstalosti prospěch. Jde tedy buď o dědice, nebo o odkazovníka. Jestliže je odkazem obtížen odkazovník, osoba, která má získat prospěch z odkazu, je označena jako pododkazovník. Jedním odkazem může být obdarováno i více osob. Jestliže zůstavitel neurčí, komu je předmět odkazu určen, má právo volby dědic. Pakliže ten se nevysloví

¹⁰⁴ Srov. Šešina, M. Diskuze o návrhu nového občanského zákoníku II., *AD NOTAM*, 2005, č. 5, str. 170.

¹⁰⁵ Výjimkou z pravidla, že zůstavitel musí mít plnou pořizovací způsobilost, je možnost člověka, jež nemá způsobilost právně jednat, odkázat věc malé hodnoty osobě, k níž má dobrý poměr (§ 1337 odst. 2 Návrhu).

¹⁰⁶ Viz Eliáš, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, *AD NOTAM*, 2003, č. 5, str. 102.

nebo to z nějakého důvodu není možné, určí jej svým rozhodnutím soud (§ 1343 Návrhu).

Odkazy však nesmí být zatížena celá pozůstalost. I zde, stejně jako u dědické smlouvy, platí čtvrtina z pozůstalosti, která musí zůstat volná. V případě, že je tento limit překročen, jsou ostatní odkazy poměrně kráceny (§ 1341 Návrhu). V popředí stojí ochrana práv dědice před právem odkazovníka.

Jedním ze základních předpokladů nabytí práva na odkaz je, že odkazovník zůstavitele přežije. Další podmínkou, která musí být splněna, je, že odkazovník má ke dni vzniku práva na odkaz stejnou způsobilost, jakou musí mít dědic zůstavitele. V neposlední řadě pak odkazovník nesmí odkaz odmítnout. Zůstavitel však může učinit vůči odkazovníkovi stejné opatření jako v závěti vůči dědici. Zůstavitel může odkazovníkovi ustanovit náhradníka, který by nastoupil na jeho místo v případě, že by se odkazovník nedožil smrti zůstavitele.

V případě odvolání odkazu platí stejná pravidla, jak je tomu u závěti. Vedle tohoto § 1345 a § 1346 Návrhu uvádějí další případy, ve kterých se uplatní vyvratitelné právní domněnky odvolání odkazu. Odvolání odkazu nastupuje, resp. nenastupuje, tehdy, neprokáže-li se jiná vůle zůstavitele. Ustanovení § 1345 Návrhu uvádí: „Má se za to, že odkaz byl odvolán, jestliže zůstavitel

- a) odkázanou věc zničí, nebo ji zcizí a znovu nenabude,
- b) odkázanou věc změní takovým způsobem, že to je již věc jiná, nebo
- c) odkázanou pohledávku vymůže a vybere.“

Naopak § 1346 Návrhu uvádí vyvratitelnou právní domněnku neodvolání odkazu: „Má se za to, že odkaz nebyl odvolán, pokud odkázanou věc nabyla jiná osoba nebo byla-li odkázaná věc změněna či zničena mimo vůli zůstavitele. Totéž platí, jestliže dlužník zůstavitelovi vyrovnal odkázanou pohledávku z vlastního popudu.“

Odborná veřejnost se v otázce opětovného zavedení těchto institutů názorově rozchází. Někteří se vyjadřují v této souvislosti velice příznivě a obnovení těchto institutů berou jako *uměřený návrat k osvědčené úpravě, která využívá všech civilizačně osvědčených principů dědického práva.*¹⁰⁷ Současně prohlašují, že jimi byla výrazně

¹⁰⁷ Srov. Wawerka, K. Jaké dědické právo? *AD NOTAM*, 2004, č. 2, str. 40.

posílena autonomie vůle zůstavitele i dědice. Jiní nalézají v budoucí úpravě dědického práva mnoho vágních pojmů a nesrovnalostí a poukazují na její příliš složitou a předimenzovanou povahu.¹⁰⁸ Současně odmítají dědickou smlouvu z důvodu jejího dvoustranného, smluvního charakteru, který se rozchází s institutem závěti coby jednostranným neadresným úkonem pro případ smrti.

Návrh však stále představuje konsolidovanou verzi, proto je nutné počítat se změnami v průběhu legislativního procesu v Parlamentu České republiky.

¹⁰⁸ Srov. Tichá, J. Několik poznámek k návrhu občanského zákoníku – III. části, *AD NOTAM*, 2006, č. 1, str. 17.

10. Závěr

Dědické právo je výrazem snahy o zajištění kontinuity majetkových práv, o zajištění úcty k odcházející generaci a také respektování zůstavitelovy vyjádřené vůle. Už z těchto důvodů plní významnou úlohu v našem právním řádu a její úprava by měla proto skýtat nadčasové, ale také zároveň osvědčené instituty dědického práva, jež jsou doprovázeny přesnými a jasnými formulacemi.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo vystihnout všechny důležité aspekty platného pořízení pro případ smrti, a to jak z hlediska současné právní úpravy, tak z hlediska budoucí možné úpravy obsažené v návrhu připravovaného občanského zákoníku.

V souvislosti s bližším seznamováním s danou problematikou jsem se však stále více setkávala s nejasnostmi, kterým stávající právní úprava dědického práva, obsahující pouhých 41 paragrafů, jen nadbíhá a napomáhá. Chybějící neúplná úprava proto musí být v mnoha případech dotvářena judikaturou. Navíc často zastoupené, neurčité a vágní pojmy a formulace, objevující se především v právní úpravě vydědění a dědické nezpůsobilosti, právní jistotě také rozhodně nepříspívají.

Během psaní této práce jsem v několika případech narazila na rozcházející se názory u odborné veřejnosti. V jednom případě šlo o otázku možnosti nezletilého pořídit pro případ smrti neomezeně o svém majetku, který už je v pořizovací způsobilosti omezen co do formy závěti, kterou musí sepsat výhradně formou notářského zápisu. V dalším případě jsem narazila na ne zcela jednoznačně upravenou otázku tzv. svěřeneckého náhradnictví. V neposledním případě jsem se setkala v souvislosti s ochranou tzv. neopomenutelných dědiců na názorově se rozcházející judikaturu a odbornou literaturu v případě možnosti uzavření dědické dohody mezi neopomenutelnými dědici, kteří neuplatnili námitku relativní neplatnosti závěti, a jediným závětním dědicem. Zároveň je sporné hledisko týkající se povinnosti tohoto závětního dědice k podání žaloby o určení, že neopomenutelní dědicové, kteří neodmítli dědictví a současně neuplatnili námitku relativní neplatnosti, již nejsou dědicové.

Domnívám se, že tyto názorové neshody mohou být přínosem v teoretické rovině na akademické půdě, nikoliv však v praxi. Doplatí na to totiž nejvíce laická veřejnost, která je v tomto ohledu bezbranná. Často tak bývá vystavena v probíhajících dědických

řízeních mnoha neočekávaným, právní úpravou nedotčeným, situacím, a tím i vznikajícím problémům.

Dědické právo, resp. jeho jednotlivá ustanovení v občanském zákoníku, by proto mělo být na takové úrovni, aby po smrti zůstavitele bylo ohledně zanechaného majetku jasno. Neměl by tak ponecháván prostor pro zpochybňování nastalého právního stavu, čímž by se mezi dědici předcházelo zbytečným sporům.

Nová, přesnější a obsáhlejší, úprava je tedy více než nezbytná a připravovaný občanský zákoník do jisté míry tento požadavek naplňuje. Dědickému právu je věnováno v tomto konceptu 222 paragrafů a mnohým ustanovením, jež nejsou ve stávající právní úpravě obsaženy, a proto v současnosti judikaturou pouze dovozovány, se konečně dostává zaslouženého místa v občanském zákoníku.

Použité zdroje

Knižní literatura

1. Bílek, P., Šešina, M. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami*. Praha: C.H.Beck, 2001. ISBN 80-7119-590-9.
2. Fiala, R. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. ISBN 80-7357-182-X.
3. Holub, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek 1*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2003. ISBN 80-7201-406-4.
4. Jehlička, J., Švestka, J., Škárová, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 6. vydání, Praha: C.H.Beck, 2001. ISBN 80-7179-339-6.
5. Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 3*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-128-5.
6. Kučera, R. *Dědictví*. Praha: Linde Praha, 2001. ISBN 80-7201-271-1.
7. Mikeš, J., Muzikář, L. *Dědické právo. Praktická příručka*. 3. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha, 2007. ISBN 978-80-7201-674-7.
8. Schelleová, I. a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1659-3.

Časopisecká literatura

1. Eliáš, K. Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník, *AD NOTAM*, 2003, č. 5, str. 103.
2. Kawulok, J. Vydědění – právní úprava a praxe, *AD NOTAM*, 1999, č. 4, str. 73-74.
3. Knapp, V. Poznámky o fideikomisární substituci, *AD NOTAM*, 1995, č. 5, str. 113.
4. Šešina, M. Diskuze o návrhu nového občanského zákoníku II., *AD NOTAM*, 2005, č. 5, str. 168.
5. Šubrtová, J. Důvody vydědění, *AD NOTAM*, 1999, č. 4, str. 99.
6. Tichá, J. Několik poznámek k návrhu občanského zákoníku – III. části, *AD NOTAM*, 2006, č. 1, str. 17.
7. Uxa, R. Poznámky k relativní neplatnosti závěti, *AD NOTAM*, 2000, č. 5, str. 101-102.
8. Wawerka, K. Jaké dědické právo? *AD NOTAM*, 2004, č. 2, str. 40.

Judikatura

1. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 30. června 1988, sp. zn. 4 Cz 43/88* [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].
2. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 2. srpna 1991, sp. zn. 4 Cz 56/91* [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].
3. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 17. května 2001, sp. zn. 21 Cdo 3028/2000* [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].
4. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=5627&searchstr=21+Cdo+372%2F2001>.
5. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 19. prosince 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=10315&searchstr=30+Cdo+1143%2F2002>.
6. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 7. března 2002, sp. zn. 21 Cdo 530/01, AD NOTAM, 2006, č. 5, str. 161.*
7. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=16394&searchstr=30+Cdo+2214%2F2002>.

8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 4. května 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 4, str. 149.
9. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 27. dubna 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 6, str. 210.
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004, *AD NOTAM*, 2006, č. 4, str. 135.
11. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 24. října 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <http://www.nsouid.cz/rozhod.php?action=read&id=32531&searchstr=21+Cdo+2203%2F2006>.
12. *Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006* [online]. Nejvyšší soud ČR, [cit. 15. července 2008]. Dostupné na <http://www.nsouid.cz/rozhod.php?action=read&id=35316&searchstr=21+Cdo+1859%2F2006>.
13. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 2. ledna 1985, sp. zn. 11 Co 454/84* [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].
14. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 14. února 1994, č.j. 18 Co 218/93-32, *AD NOTAM*, 1995, č. 2, str. 47.
15. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. listopadu 1994, č.j. 24 Co 139/94 -156, *AD NOTAM*, 1995, č. 3, str. 65.
16. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 22. května 1995, sp. zn. 18 Co 411/94, *AD NOTAM*, 1999, č. 5, str. 107.

17. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 28. června 1996, č.j. 24 Co 160/96-47* [Program]. ASPI pro Windows verze 10, aktualizace z 18. srpna 2008 [cit. 20. srpna 2008].
18. *Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 28. května 1997, sp. zn. 18 Co 14/97, AD NOTAM, 1999, č. 4, str. 84.*
19. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. června 1997, č.j. 24 Co 181/97-35, AD NOTAM, 1997, č. 5, str. 114.*
20. *Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 17. října 1997, sp. zn. 18 Co 171/97, AD NOTAM, 1998, č. 2, str. 42.*
21. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. prosince 1997, č.j. 24 Co 315/97-82, AD NOTAM, 1998, č. 2, str. 45-46.*
22. *Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 13. listopadu 1998, č.j. 18 Co 310/98, AD NOTAM, 1999, č. 5, str. 106.*
23. *Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 26. července 1999, sp. zn. 18 Co 385/98, AD NOTAM, 2000, č. 3, str. 66.*
24. *Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, ze dne 6. srpna 1999, sp. zn. 18 Co 397/98, AD NOTAM, 2000, č. 2, str. 43.*
25. *Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem, ze dne 12. února 2001, sp. zn. 12 Co 248/2000, AD NOTAM, 2001, č. 3, str. 65.*
26. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 28. února 2001, č.j. 24 Co 51/2001-133, AD NOTAM, 2001, č. 3, str. 60-61.*
27. *Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 31. května 2002, č.j. 24 Co 98/2002-94, AD NOTAM, 2003, č. 5, str. 118-119.*

28. Rozhodnutí Městského soudu v Praze, ze dne 30. prosince 2002, č.j. 24 Co 297/2002-127, *AD NOTAM*, 2003, č. 2, str. 41.

29. Rozhodnutí Městského soudu v Brně, ze dne 30. září 1996, č.j. 24 Co 184/96-87, *AD NOTAM*, 1997, č. 3, str. 65.

Internetové zdroje

1. *Návrh občanského zákoníku (Část první až čtvrtá) - návrh pracovní komise* [online]. Justice, [cit. 15. února 2008]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/ms/soubor.aspx?id=16313>>.

Přílohy

Příloha A – vzor holografní závěti

Příloha B – vzor obecné allografní závěti

Testament

Ja podepsaný: rolník iis. ve Staré
Bělé jinim pro případ své smrti, prost všeho donucení
nebo omylu, tota poslední porizení:

Jedinyr svým dědicem veškerého mého jmění jíz
na mě zůstane, ustanovují vešho nezletilého syna

Pro případ, že bych měl další manželské děti
bude tento dědic povinen vyplatiti jím na hotovosti třicát
mé čistě pozůstalosti zjistené inventurou a soudním odha-
dem, kolik při dělení pozůstalosti té počtem mých všech man-
želských dětí na mě připadne. Konečným-li 3 děti, vyplatí se onem
dvěma mladším po třetině mé čistě pozůstalosti a pd.

Tota je moje poslední vůle, kterou jsem vlastnoručně
sebou psal a podepsal.

v. Moravské Otěravě, dne 19. července 1938

T e s t a m e n t .

S Bohem začni každé dílo : Ve jménu Otce i Syna i Ducha
Svatého - Amen .

Já testatoručně podepsaná _____ ,
nar _____ , činím tímto svou poslední vůli při plném a jasném
vědomí a bez jakéhokoliv cizího nátlaku a vlivu.

Až Bůh Všemohoucí mě k sobě povolá a zemřu, chci, aby můj
majetek, který po mě zůstane byl rozdělen takto :

1./ Můj domek číslo popisné _____ / vedle starého vodovodu za
zahradou / a hosp. budova, zapsané v pozemkové knize pod knihovní
vložkou _____ , v katastrální obci Radvanice u Mor.Ostravy odkazují
mému synovci po moji sestře _____ Činím
tak z vděčnosti za pomoc, kterou mi na stáří poskytoval a podporoval
mě penězi, protože jsem byla bez pense.

2./ Veškerý můj nábytek a ostatní věci a zařízení, které je
v mém bytě č.p. _____ v Radvanicích, odkazují rovněž svému synovci
_____ .
vi.

3./ Hotové peníze a vklady na spořitelní knížce v Mor.Ostravě,
pod heslem " _____ " , pokud po mě nějaké zůstanou a ne-
spotřebuji je všechny za mého života, odkazují jej rovněž mému
synovci _____

4./ Koupny uvezeny dědic zemřel než bude pozůstalost projednána,
přechází právo na jeho děti.

5./ Výlohy s pohřbem budou vyrovnány z pozůstalých hotových
peněz, odkázané _____ vi. Toto je vše moje poslední vůle.

V Radvanicích, dne 22.června 1951.

Jako svědek poslední vůle.

Jako svědek poslední vůle jako svědek poslední vůle